

CONTRIBUȚII LA ISTORIA DOMENIULUI MĂNĂSTIRII PUTNA DE LA CONSTITUIREA SA PÂNĂ LA REFORMELE LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT (1466-1742)

Arcadie M. Bodale

I. Căi de constituire și dezvoltare a domeniului putnean

Domeniul Mănăstirii Putna a fost unul dintre cele mai întinse domenii eclesiastice din Moldova. El s-a constituit prin daniile funciare făcute de Ștefan cel Mare și a fost întărit de același domn prin numeroase scutiri și privilegii. Până la reformele lui Constantin Mavrocordat, domeniul putnean a rămas, în general, cel conturat de fiul lui Bogdan al II-lea între 1466 și 1503, datorită numărului redus de proprietăți care au mai intrat în posesia mănăstirii. Călugării încercau mai mult să-și păstreze vechile proprietăți decât să obțină altele noi. La aceasta se adaugă scăderea interesului puterii centrale față de ctitoria lui Ștefan cel Mare, ca urmare a ridicării unor ctitorii proprii și a vremilor tulburi ce au urmat.

Formarea și dezvoltarea domeniului putnean a fost desăvârșită de milele domnești și de daniile funciare și în bani făcute de anumiți mireni și clerici. La aceasta se adaugă, cu un rol mai redus, schimburile de proprietăți, practica zălogirilor și cumpărările de sate, precum și împresurările de hotar.

Milele domnești (având conotații religioase, politice, sociale, economice și culturale)¹ constau în acordarea de danii funciare și bănești, de scutiri și privilegii și întărirea milelor făcute de alți domni.

În cursul istoriei sale, Putna a avut mai mulți binefăcători, dar nici unul dintre ei nu a întrecut zelul lui Ștefan cel Mare. Astfel, fericitul ctitor a dăruit mănăstirii 23 de sate: Jicovu de Sus², jumătate din satul Maneuți³, Bălcăuți⁴, Ostrița⁵, Târnauca⁶, Jicovu de Jos⁷, Vicșineț⁸, Cosmin⁹, Grecii pe Siret¹⁰, Frătăuții¹¹, Botișanii¹², Climăuții¹³, Clicicăuții¹⁴, Macicăuții¹⁵, Voitini¹⁶, Ștubeu de Bașeu¹⁷, Sinești¹⁸, Onicicani¹⁹, satul unde a fost Falcin²⁰, Balintești²¹, Frăcenii²², Șcheia²³ și Fântâna lui Maciș²⁴, trei locuri pustii (locul situat "pe cealaltă parte a Podragii"²⁵, o bucată de loc din hotarul Boiștei²⁶ și seliștea Manei²⁷), nouă fălci și patru prăjini de vie la Hărlău²⁸, o moară din Feredeni²⁹, pietrele de ceară din târgul Siret³⁰, șase voitinari din târgul Siret și Sladnița³¹, vama de la Jicov³², preoții sin satele mănăstirii³³, braniștea din jurul ei³⁴, o prisacă la Comarna³⁵, unsprezece sălașe de țigani³⁶, câte trei cară de pește de două ori pe an scutite de vamă³⁷, drept de judecată și gloabă asupra oamenilor de pe domeniu³⁸ și 150 de drobi de sare de la Troțuș³⁹.

Dintre urmașii săi, numai Petru Rareș a mai făcut o danie funciară necropolei de la Putna (satul Petricani)⁴⁰, restul fie i-au întărit vechile proprietăți și privilegii (Ștefan cel Tânăr⁴¹, Petru Rareș⁴², Bogdan Lăpușneanu⁴³, Iancu Sasu⁴⁴ și Aron Tiranu⁴⁵), fie i-au dăruit bani (Bogdan al III-lea⁴⁶, Alexandru Lăpușneanu⁴⁷, Bogdan Lăpușneanu⁴⁸ și Ieremia Moghilă⁴⁹).

Cei mai importanți înzestrători funciari ai Putnei după moartea lui Ștefan cel Mare sunt ori membri ai familiei Basarabilor (Ruxandra⁵⁰, Petru Șchiopul⁵¹ și Radu Mihnea⁵²), ori clerici (e o situație întâlnită mai ales în sec. al XVIII-lea). De fapt, dania lui Radu Mihnea din 11 iulie 1617 e ultima danie funciară a unui domn făcută acestei mănăstiri. Întâlnim însă numeroase urice de întărire, referitoare atât la satele dăruite Putnei de unii proprietari funciari (urice emise de Ștefan cel Mare⁵³, Ștefan II Tomșa⁵⁴, Radu Mihnea⁵⁵, Mihai Racoviță⁵⁶ și Grigorie II Ghica⁵⁷) cât și la cele împresurate de megieși (Moise Moghilă⁵⁸, Vasile Lupu⁵⁹, Gheorghe Ștefan⁶⁰, Ștefăniță Lupu⁶¹, Istratie Dabija⁶², Iliș Alexandru⁶³ și Grigorie II Ghica⁶⁴ au restabilit drepturile

putnenilor asupra unor proprietăți încălcate). Mult mai numeroase sunt actele referitoare la scutirile și privilegiile acordate mănăstirii, începând cu secolul al XVII-lea (exceptându-le pe cele dăruite de Ștefan cel Mare și consacrate de Ștefan cel Tânăr și Petru Rareș, amintite de noi mai sus). Scutirile privesc: mănăstirea propriu-zisă, sihăstria sau mănăstirea veche (vezi documentele de la Grigorie II Ghica⁶⁵, Constantin Mavrocordat⁶⁶, Constantin Duca⁶⁷, Mihai Racoviță⁶⁸, Antioh Cantemir⁶⁹ și Nicolae Alexandru⁷⁰), poslușnicii lor (vezi actele emise de Vasile Lupu⁷¹, Gheorghe Ștefan⁷², Ștefăniță Lupu⁷³, Istratie Dabija⁷⁴, Gheorghe Duca⁷⁵, Alexandru Iliș⁷⁶, Antonie Rusel⁷⁷, Antioh Cantemir⁷⁸, Grigorie II Ghica⁷⁹, Nicolae Mavrocordat⁸⁰, Constantin Mavrocordat⁸¹ și Constantin Duca⁸²), crășmele (astfel de scutiri au acordat Găspar voievod⁸³, Ștefan II Tomșa⁸⁴, Grigorie I Ghica⁸⁵, Ștefăniță Lupu⁸⁶, Gheorghe Duca⁸⁷, Constantin Duca⁸⁸ și Mihai Racoviță⁸⁹), precum și casa și metohul mănăstirii din Siret (uricul dat de Gheorghe Duca la 15 martie 1669⁹⁰).

În ceea ce privește privilegiile acordate acestui lăcaș, ele privesc (în secolele XVII și XVIII) numai restabilirea jurisdicției egumenului asupra satelor mănăstirii și dreptul de a încasa gloabele. Acest drept, acordat de Ștefan cel Mare⁹¹ și întărit de Ștefan cel Tânăr⁹² și Petru Rareș⁹³, începe să fie încălcat datorită tulburărilor politice din Moldova a celor vremi, astfel încât domni ca Simion Moghilă⁹⁴, Miron Barnovschi⁹⁵, Alexandru Ilieș⁹⁶, Ștefăniță Lupu⁹⁷, Iliș Alexandru⁹⁸, Nicolae Alexandru Mavrocordat⁹⁹ și Grigorie II Ghica¹⁰⁰ sunt nevoiți să intervină personal pentru a-l restabili.

Daniile boierești făcute mănăstirii sunt mai însemnate în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Astfel, la 29 iunie 1476 Putna primea de la pan Iuga (zis Ignatie) vistier satul Șirăuți, o cădelniță și un chivot de 13 some, precum și 100 de zloți ungurești¹⁰¹, după ce i se mai promisese doi cai buni (la 25 ianuarie 1476)¹⁰², 100 de oi, o vie la Hârlău “cu câmpu” și o greutate mai mare a obiectelor liturgice (1 iunie 1476)¹⁰³. Inconsecvența din aceste acte de danie se explică, credem, numai prin starea de beligeranță dintre Moldova și Imperiul Otoman. Doar la redactarea primului act de danie, credem că, marele vistier a participat personal, în timp ce, cele două urice din iunie 1476 au fost redactate de soția marelui boier. Acest lucru rezultă din faptul că domnul îl însărcinase pe portarul Șendrea și pe Iuga vistier cu ridicarea unor fortificații pe malul stâng al Dunării, pentru a întârzia trecerea armatei otomane în Moldova și apoi, doar pe cel din urmă, cu misiunea de a împiedica joncțiunea armatei muntene cu oastea lui Mahomed al II-lea¹⁰⁴. Este exclusă, deci, posibilitatea ca marele vistier să-și fi părăsit postul pentru a face o danie mănăstirii, fără ca acest lucru să nu atragă mânia domnului său. Această stare de beligeranță¹⁰⁵ a întârziat, până la 11 februarie 1478¹⁰⁶, actul de întărire al domnului pentru dania făcută ctitoriei de la Putna de către boierul său. Spre sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare, Putna a mai primit trei sate de la Iurie Cupcici (Camenca, Tomeștii și Cupca)¹⁰⁷ și două de la Simca (Stroinții și Urvicoleasa)¹⁰⁸. Credem că toți acești mari boieri au făcut danii anume Mănăstirii Putna și nu alteia, pentru că se înrudeau cu domnul țării. următoarea danie a unui mare proprietar funciar către necropola voievodală de la Putna s-a petrecut după foarte mulți ani, la 12 ianuarie 1595, când Negula, “negușitor grec din Cotnar”, și familia sa dau mănăstirii trei falci de vie la Hârlău¹⁰⁹.

În secolul al XVII-lea, Putna a mai primit doar o vie în Copou de la Stroescul biv vel vornic de poartă pentru sufletul soției sale¹¹⁰. Abia la începutul secolului următor mănăstirea reintră în atenția mirenilor. Astfel, Maria și Irina, fiicele lui Pelin vistier, dăruiesc mănăstirii satul Ciudei cu șapte vecini (15 august 1707)¹¹¹, Grigore Apostol îi dă moșia Șerpeni-Bacău (11 noiembrie 1722)¹¹², Prodan vâtaf de umblători o miluiește cu a IV-a parte din satul Petriceni (3 august 1732)¹¹³ iar Elena, femeia lui Pavel, căpitan de Pișata, îi dă două pogoane de vii în paragină la Pișata (21 septembrie 1733)¹¹⁴.

Cauzele împuținării daniilor laice către Putna, după 1504, sunt legate, credem, pe de o parte, de politica noilor domnitori de a-și ridica propriile edificii de cult, iar pe de altă parte, de scăderea prestigiului acestui lăcaș și intrarea sa într-o perioadă progresivă de criză, așa încât alți posibili binefăcători s-au îndreptat spre alte ctitorii. Apoi, nu poate fi neglijat faptul că, încă de la

sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare, unii mari boieri își ridică propriile lăcașuri, ceea ce face ca ei să se preocupe, firesc, mai mult de înzestrarea propriilor ctitorii decât de cele construite de alți blagocestivi creștini.

O altă categorie de danii sunt cele făcute de unii membri ai clerului. Motivația acordării lor se găsește în faptul că unii binefăcători și-au făcut ucenicia la această mănăstire (între aceștia amintim episcopul Anastasie de Vad¹¹⁵, episcopul Filotei de Huși¹¹⁶, episcopul Calistru de Rădăuți¹¹⁷, episcopul Aftanasie de Roman¹¹⁸ și ieroshimonahul Teoctist Gheorghiescu¹¹⁹, apoi episcopul Anastasie de Vad se înrudea cu Mușatinii¹²⁰, alții au fost sfătuiți să închine mănăstirii lăcașurile pe care le conduceau (așa cum s-a întâmplat cu stareța Efrosina de la Mănăstirea Horodnic¹²¹ și cu egumenul Meletie al schitului Hotin¹²²), iar alții aveau încredere în posibilitățile materiale ale Putnei, în vederea întreținerii metoacelor ei (vezi închinarea Mănăstirii Sfântul Onofrei de către popa Mihui¹²³, a schitului de lângă Bacău de monahul Antonie¹²⁴, dar și a Schitului Hotin de către egumenul Meletie¹²⁵): Unele danii s-au făcut acestei mănăstiri pentru că viitorul donator luase, foarte probabil, în arendă o bucată de pământ din hotarul Putnei pentru a construi anumite înstălații pe el (mori și prisăci). După o anumită perioadă de utilizare, ele trebuiau să revină mănăstirii. Credem că și așa trebuie interpretată dăruirea prisăcilor de la Comânca, Voitin și Vicovu de Sus de către episcopul Calistru¹²⁶, de episcopul Aftanasie¹²⁷ și de ieroshimonahul Teoctist Gheorghiescu¹²⁸, dar, mai ales, dania morii din Ropcea, construită de un preot pe moșia mănăstirii¹²⁹.

Călugării n-au fost foarte interesați să-și extindă domeniul prin mijloace proprii, preferând mai ales milele creștinilor și conservarea lui, așa cum l-au moștenit. Excepție fac doar zălogirea satului Drujești de către Păscălina, soția lui Lupul Stroici¹³⁰. Pentru a-i menține întinderea, ei au recurs, în perioadele de prosperitate, la răscumpărări (de exemplu satul Cuciur¹³¹, iar în cele de penurie, la darea în arendă (așa cum s-a întâmplat, la 12 mai 1668, cu seliștea Sinești¹³² și cu satul Cuciur spre sfârșitul veacului al XVII-lea¹³³) și chiar la zălogiri repetate (vezi zălogirile satului Onicicani¹³⁴ și a celor trei părți din Babin¹³⁵). Atunci când, în ultimă instanță, nu-și mai puteau plăti dările recurgeau la vânzări. Astfel, între anii 1664-1665 călugării fac singurele înstrăinări de acest fel, vânzând Novoselița¹³⁶ și Stroinții¹³⁷.

Pentru a-și administra mai ușor domeniul, putnenii au schimbat proprietățile aflate la distanță și, oarecum, izolate de partea compactă a domeniului. Este vorba de schimbul satului Șirăuți pentru Maneuți¹³⁸ și a viilor din dealul Copoului pentru niște vie la Cotnar¹³⁹.

Împresurările de hotar sunt o realitate abia în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, când putnenii au avut trei tentative în acest sens. Astfel, episcopul Calistru a urmărit, în mod constant, să cumpere proprietăți pe care să le dăruiască ulterior Putnei. Pe lângă aceste cumpărări, episcopul a recurs și la alte modalități de mărire a domeniului, în sensul că, deși el și mănăstirea stăpâneau doar câte o jumătate din satele Crasna¹⁴⁰ și Bahrinești¹⁴¹, a încercat, prin încălcarea drepturilor proprietarilor celorlalte jumătăți, să întregască hotarul acestora în cadrul domeniului mănăstiresc. Ultima tentativă de acest gen s-a petrecut la 10 aprilie 1739, când Grigorie al II-lea Ghica, păcălit foarte probabil de călugări – care au profitat de faptul că hotarele moșilor mănăstirii erau încălcate sistematic în această perioadă -, îl împuțernicește pe egumen să strângă dijma din Săveni și Ștubeni¹⁴², ori numai ultimul sat aparținând Putnei. La jalba lui Andrei Ruset vel ban, Constantin Mavrocordat poruncește călugărilor să-i restituie dijma luată din Săveni în mod abuziv (13 iulie 1742)¹⁴³.

În schimb, hotarele mănăstirii au fost supuse, începând cu domnia lui Moise Moghilă, presiunilor de către megieși. Astfel, începând cu 1633-1634 s-au purtat numeroase procese cu târgoveții din Siret, care urmăreau să acapareze părți din hotarul satului Greci și din bucata de loc a Mănăstirii Sfântu Onofrei¹⁴⁴. Trebuie subliniat faptul că unii domni (Ștefan cel Mare¹⁴⁵, Radu Mihnea¹⁴⁶, Iliș Alexandru¹⁴⁷ și Ștefan Petriceicu¹⁴⁸), dar și popa Mihul (în 1617)¹⁴⁹ au dăruit Putnei bucăți din hotarul târgului. În 1665, Putna câștigă procesul pentru seliștea Stroinții, avut cu călugării de la Humor¹⁵⁰ iar, doi ani mai târziu, Stratulat și Arsenie Volcinski împresurau hotarul satului Cosmin¹⁵¹. La 18 aprilie 1668¹⁵² e atestată prima împresurare sigură a

braniștei de către câmpulungeni. Sunt indicii să credem că această situație s-a perpetuat încă din vremea lui Vasile Lupu, ca urmare a lărgirii hotarului braniștei mănăstirești. Acesta este sensul uricelor de întărire pentru munții mănăstirii, emise, în mai multe rânduri (între 1642-1647), de cancelaria domnului amintit¹⁵³ și, apoi, de fiul său Ștefăniță (1659-1661)¹⁵⁴. Pe la 1722¹⁵⁵ începe și conflictul călugărilor cu marele vornic Ion Neculce, care impresura Ostrița dinspre Babin, conflict care s-a stins după o jumătate de secol de judecăți și hotarnice. Numeroase jalbe au fost prezentate puterii centrale, între 1732-1739¹⁵⁶, contra vornicului de Câmpulung Rusesc, Dumitrașco Baenschi, ai cărui oameni din Lucavița se așezaseră pe moșia Cosmin. La 12 ianuarie 1736, egumenul Macarie primea întărire pentru satele Ostrița și Cosmin¹⁵⁷, dar și pentru alte sate impresurate de curând: “de Ropce se ține Soroceanu”, iar “de Crasna să apucă Gafenco fără de nici o dreptate”¹⁵⁸. Alături de aceste conflicte de hotar avute cu unii mari boieri, mănăstirea este supusă presiunilor, în anii 1739-1740, din partea răzășilor din Botoșani și Rudești (care impresurau Bălcăuții)¹⁵⁹ și a oamenilor din Bahrinești (care au ocupat o bucată de loc din moșiile Climăuți și Varnița ale Putnei)¹⁶⁰, și din partea moroșenilor, care le impresurau munții “dinspre Țara Ungurească, locu de zece stâni”, în timp ce câmpulungenii nu impresuraseră “decât locul de trei stâni în munte” (3 mai 1740)¹⁶¹. O variantă a acestor impresurări e așezarea unor oameni străini pe moșiile mănăstirii, fără ca ei să dea “a dzecea” legiuită (de fapt, aceste impresurări presupun întotdeauna refuzul plății acestei dări). Astfel, în 1729¹⁶² și în 1739¹⁶³ cernăuțenii s-au așezat pe moșiile Cuciur, Cosmin și Ostrița, iar la 1 aprilie 1740¹⁶⁴, Grigorie al II-lea Ghica poruncea, printre altele, lui Constantin Sileon biv melemnier să îndrepte hotarele Mănăstirii Sfântu Onofrei “călcate despre târgoveți [...] și despre alți împregiurași” și să ridice “oamenii străini ce trăiesc pe locul mănăstirii și fac păgubire”.

Aceste învăluiri au fost determinate de scăderea potențialului economic al mănăstirii, scădere accentuată de războiul austro-ruso-turc (1736-1739), de cutremurul din 1739 (care a afectat mănăstirea) și, nu în ultimul rând, de jefuirea ei de către armatele rusești și de deportarea unui mare număr de români în Rusia. Ia rândul lor, ele au influențat în sens negativ dezvoltarea economică a domeniului și pun în lumină felul în care erau priviți călugării putneni de către domn, boieri și țărani, în prima jumătate a sec. al XVIII-lea, mai ales.

Alcătuț și întărit prin daniile lui Ștefan cel Mare, la care s-au mai adăugat câteva miluiiri de la alți domni, precum și daniile unor proprietari funciari (laici și ecleziastici), domeniul Mănăstirii Putna și-a păstrat, în linii generale, conturul consacrat prin actul de întărire, acordat la 2 februarie 1503. Cauza acestei relative stagnări rezidă în grija domnurilor următoare față de propriile ctitorii religioase:

NOTE:

¹ Vezi mai jos capitolul *Caracterul daniilor funciare și în bani făcute Mănăstirii Putna*.

² DRH A, vol. II, nr. 141, p. 203.

³ *Ibidem*, vol. II, p. 228-229, nr. 155 și vol. III, p. 14, nr. 9.

⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 259, nr. 175.

⁵ *Ibidem*, p. 273, nr. 184.

⁶ *Ibidem*, p. 325-326, nr. 214.

⁷ *Ibidem*, p. 337-338, nr. 221.

⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 60, nr. 35.

⁹ *Ibidem*, p. 63, nr. 36.

¹⁰ *Ibidem*, p. 69, nr. 38.

¹¹ *Ibidem*, p. 104, nr. 54.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 146, nr. 75.

¹⁵ *Ibidem*, p. 148, nr. 76.

- ¹⁶ *Ibidem*, p. 151-152, nr. 77.
- ¹⁷ *Ibidem*, p. 231-232, nr. 118.
- ¹⁸ *Ibidem*, p. 468, nr. 261.
- ¹⁹ *Ibidem*.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 501, nr. 282.
- ²¹ *Ibidem*, p. 501-502, nr. 282.
- ²² *Ibidem*.
- ²³ *Ibidem*.
- ²⁴ *Ibidem*.
- ²⁵ *Ibidem*, p. 231-232, nr. 118.
- ²⁶ *Ibidem*, p. 501, nr. 282.
- ²⁷ *Ibidem*.
- ²⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 248, nr. 166.
- ²⁹ *Ibidem*, p. 343, nr. 225.
- ³⁰ *Ibidem*, vol. III, p. 63, nr. 36.
- ³¹ *Ibidem*.
- ³² *Ibidem*.
- ³³ *Ibidem*, p. 141-142, nr. 74 și p. 505, nr. 283.
- ³⁴ *Ibidem*, p. 142, nr. 74 și p. 505, nr. 283.
- ³⁵ *Ibidem*, p. 143, nr. 75.
- ³⁶ *Ibidem*, p. 151-152, nr. 77.
- ³⁷ *Ibidem*, p. 153, nr. 78.
- ³⁸ *Ibidem*.
- ³⁹ *Ibidem*, p. 505, nr. 283.
- ⁴⁰ *DIR A*, veac XVI, vol. I, p. 405, nr. 369; Gh. Ghibănescu, *Surte și izvoade (Documente slavo-române)*, vol. XXI, Iași, 1929, p. 96.
- ⁴¹ Mihai Costăchescu, *Documente moldovenesti de la Ștefăniță voievod, Iași, 1943*, p. 243-245, nr. 48 și p. 311-312, nr. 62 (în continuare se va prescurta *Doc. de la St.T.*).
- ⁴² V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 24, nr. 3.
- ⁴³ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. III, p. 128-129, nr. 31.
- ⁴⁴ V. Măzăreanu, *op. cit.*, p. 231, nr. 6.
- ⁴⁵ *DIR A*, veac XVI, vol. IV, p. 56, nr. 70 și T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. IV, p. 122, nr. 26.
- ⁴⁶ Mihai Costăchescu, *Documente moldovenesti de la Bogdan voievod (1504-1517)*, București, 1940, p. 334-335, nr. 48 (în continuare se va prescurta *Doc. de la Bg.vv.*).
- ⁴⁷ *DIR A*, veac XVI, vol. II, p. 97-98, nr. 88 și p. 139, nr. 131.
- ⁴⁸ V. Măzăreanu, *op. cit.*, p. 215, nr. 7.
- ⁴⁹ *Ibidem*, p. 215-216, nr. 8.
- ⁵⁰ *DIR A*, veac XVI, vol. III, p. 47-48, nr. 63.
- ⁵¹ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 100-101, nr. 40; *DIR A*, veac XVI, vol. III, p. 399, nr. 496 și p. 438, nr. 526.
- ⁵² T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 253-254, nr. 149.
- ⁵³ *DRH A*, vol. II, p. 319, nr. 211; vol. III, p. 508-509, nr. 285.
- ⁵⁴ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 71, nr. 25.
- ⁵⁵ *DIR A*, veac XVI, vol. IV, p. 190-191, nr. 236.
- ⁵⁶ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 207, nr. 3.
- ⁵⁷ *Ibidem*, p. 187-189, nr. 4.
- ⁵⁸ *DRH A*, vol. XXII, p. 23, nr. 22.
- ⁵⁹ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 241-242, nr. 136; Idem, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 162, nr. 51 și p. 165, nr. 52 ș. a.
- ⁶⁰ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 186, nr. 3.
- ⁶¹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 220-221, nr. 72.
- ⁶² V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 181, nr. 7 și nr. 9.
- ⁶³ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 29-30, nr. 21; Idem, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 270, nr. 93; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 194, nr. 5.
- ⁶⁴ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 88-90, nr. 63; Idem, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 165, nr. 78 și p. 230, nr. 112 ș. a.
- ⁶⁵ T. Codrescu, *Uricarul*, vol. I, Iași, 1871, p. 46-49; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 192, nr. 18; *Conndica lui Constantin Mavrocordat*, ediție îngrijită de Cornelii Istrati, vol. III, Iași, 1987, p. 231, nr. 1451.
- ⁶⁶ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 195/199, nr. 94 < *Conndica Mavrocordat*, vol. III, p. 230, nr. 1149 < T. Codrescu, *op. cit.*, vol. VII, Iași, 1885, p. 23.
- ⁶⁷ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 113, nr. 88.
- ⁶⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 113, nr. 1 și vol. IV, p. 23, nr. 15.
- ⁶⁹ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 225, nr. 4.

- ⁷⁰ T. Codrescu, *op. cit.*, vol. V, Iași, 1862, p. 248-250; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 113, nr. 2.
- ⁷¹ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 169, nr. 4.
- ⁷² T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 151-152, nr. 76.
- ⁷³ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 225, nr. 1; Arh. M-rii PT., inv. nr. 65.
- ⁷⁴ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 168, nr. 1.
- ⁷⁵ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 70; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 23-24, nr. 16 și p. 41, nr. 31.
- ⁷⁶ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 69.
- ⁷⁷ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 169, nr. 7.
- ⁷⁸ *Ibidem*, p. 225, nr. 3 și 4; T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 32-33, nr. 9.
- ⁷⁹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 136-139, nr. 63; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 170, nr. 1, p. 192, nr. 18 ș. a.
- ⁸⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, p. 152-153, nr. 120; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 192, nr. 11 și 198, nr. 5.
- ⁸¹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 190-191, nr. 91; *Condica Mavrocordat*, vol. III, p. 230-231, nr. 1450.
- ⁸² T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 110-111, nr. 84.
- ⁸³ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 169, nr. 2 și p. 203, nr. 1.
- ⁸⁴ *Ibidem*, p. 203, nr. 2.
- ⁸⁵ *Ibidem*, p. 203, nr. 1.
- ⁸⁶ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. V, p. 196, nr. 1.
- ⁸⁷ *Ibidem*, vol. III, p. 41, nr. 31.
- ⁸⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 177-178, nr. 12.
- ⁸⁹ *Ibidem*, p. 169, nr. 11 și p. 203, nr. 3.
- ⁹⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 41, nr. 31.
- ⁹¹ *DRH A*, vol. III, p. 153, nr. 78 i p. 505, nr. 283.
- ⁹² M. Costăchescu, *Doc de la St. T.*, p. 243-245, nr. 48.
- ⁹³ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 214, nr. 3.
- ⁹⁴ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 57.
- ⁹⁵ *DRH A*, vol. XIX, p. 390-391, nr. 228.
- ⁹⁶ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 81-82, nr. 24; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 219, nr. 12.
- ⁹⁷ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 170.
- ⁹⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 219, nr. 3.
- ⁹⁹ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 152-153, nr. 120.
- ¹⁰⁰ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 29.
- ¹⁰¹ *DRH A*, vol. II, p. 316, nr. 208.
- ¹⁰² *Ibidem*, p. 310-311, nr. 205.
- ¹⁰³ *Ibidem*, p. 314-315, nr. 207.
- ¹⁰⁴ Nicolae Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 155-156.
- ¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 191 și Alexandru V. Boldur, *Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457-1504). Studiu de istorie socială și politică*, Madrid, Editura "Carpați", 1970, p. 216-218.
- ¹⁰⁶ *DRH A*, vol. II, p. 319, nr. 211.
- ¹⁰⁷ *DRH A*, vol. III, p. 508-509, nr. 285.
- ¹⁰⁸ *Ibidem*.
- ¹⁰⁹ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 55.
- ¹¹⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 20, nr. 14.
- ¹¹¹ *Ibidem*, p. 134, nr. 108.
- ¹¹² *Tezaur SV*, p. 228, nr. 682.
- ¹¹³ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 166, nr. 79.
- ¹¹⁴ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 212, nr. 1.
- ¹¹⁵ *DIR A*, veac XVI, vol. I, p. 392, nr. 35; Ierodias Teofilact Ciobăcă, *Contribuții la istoria Mănăstirii Putna, egumenii*, în "Teologie și viață", seria nouă, an II (LXVIII), 1992, p. 144, nr. 8-10.
- ¹¹⁶ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 71, nr. 25; Scarlat Porcescu presupune că metania acestui episcop de Roman (1600) și apoi de Huși (1605-1607) ar fi fost la Mănăstirea Galata (V. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, f. 1, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, p. 177; Idem, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, f. 1, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990, p. 54).
- ¹¹⁷ *Protocol Tabular*, p. 248-258; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 70, nr. 47.
- ¹¹⁸ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. V, p. 167, nr. 1.
- ¹¹⁹ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 229, nr. 3.
- ¹²⁰ Vezî, mai jos, capitolul *Evoluția domeniului putnean între 1466 și 1742*.
- ¹²¹ *DRH A*, vol. III, p. 148, nr. 76.
- ¹²² T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 154-155, nr. 73.
- ¹²³ *DIR A*, veac XVII, vol. V, p. 190-191, nr. 236.
- ¹²⁴ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 179.

- ¹²⁵ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 154-155, nr. 73.
- ¹²⁶ Idem, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 70, nr. 47.
- ¹²⁷ *Ibidem*, vol. V, p. 167, nr. 1.
- ¹²⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 229, nr. 3.
- ¹²⁹ *Ibidem*, p. 187-188, nr. 4.
- ¹³⁰ *DIR A*, veac XVII, , vol. IV, p. 173, nr. 213.
- ¹³¹ *Ibidem*, veac XVI, vol. II, p. 19, nr. 17; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 47-48, nr. 63.
- ¹³² *CDM*, vol. III, p. 345, nr. 1608.
- ¹³³ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 191, nr. 7.
- ¹³⁴ *CDM*, vol. IV, p. 92, nr. 327; V. și M. Costăchescu, *Sineștii cu trupele sale: Onișcanii, Podobișii, Bătăreștii, Storneștii și Pleșeștii (din județul Iași). Schiță istorică*, în "Ion Neculce", 1924, t. IV, p. 4.
- ¹³⁵ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VIII, p. 40-41, nr. 11.
- ¹³⁶ Idem, *Doc. buc.*, vol. III, p. 12, nr. 7.
- ¹³⁷ *Ibidem*, p. 18, nr. 12.
- ¹³⁸ *DRH A*, vol. III, p. 14, nr. 9.
- ¹³⁹ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 67.
- ¹⁴⁰ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 186, nr. 4; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 88-90, nr. 63.
- ¹⁴¹ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 87, nr. 61.
- ¹⁴² V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 196, nr. 4.
- ¹⁴³ *Condica Mavrocordat*, vol. I, p. 219 și vol. II, p. 269, nr. 725.
- ¹⁴⁴ *DRH A*, vol. XXII, p. 23, nr. 22; T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 159-160, nr. 49, p. 165, nr. 52, p. 270, nr. 93.; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 180, nr. 3-4, p. 180-181, nr. 6, p. 181, nr. 7, 9 și 10; Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 30.
- ¹⁴⁵ *DRH*, vol. III, p. 63, nr. 36.
- ¹⁴⁶ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 253-254, nr. 21.
- ¹⁴⁷ *Ibidem*, vol. III, p. 29-30, nr. 21.
- ¹⁴⁸ Idem, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 280-281, nr. 100.
- ¹⁴⁹ *DIR A*, veac XVII, vol. IV, p. 190-191, nr. 236.
- ¹⁵⁰ *CDM*, supliment I, p. 265, nr. 823.
- ¹⁵¹ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 194, nr. 2-5.
- ¹⁵² T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 270, nr. 93.
- ¹⁵³ *Ibidem*, p. 162, nr. 51, p. 172-173, nr. 54.
- ¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 220-221, nr. 72.
- ¹⁵⁵ *Ibidem*, vol. VII, p. 107, nr. 48.
- ¹⁵⁶ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 24; T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 188, nr. 89; Idem, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 152-153, nr. 106; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 192, nr. 20.
- ¹⁵⁷ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 230, nr. 112.
- ¹⁵⁸ *Ibidem*.
- ¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 265, nr. 129; Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 30.
- ¹⁶⁰ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 30; V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 173, nr. 4.
- ¹⁶¹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VIII, p. 27-28, nr. 5.
- ¹⁶² D. Dan, *Rădăuși*, p. 226, nr. 2.
- ¹⁶³ V. Măzăreanu, *Catastih PT*, p. 192, nr. 19 și 21.
- ¹⁶⁴ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 30.

II. Caracterul daniilor funciare și în bani făcute Mănăstirii Putna

Concepută ca necropolă domnească, Mănăstirea Putna s-a bucurat de o atenție particulară din partea lui Ștefan cel Mare. Măsurile luate de marele domn pentru consolidarea ctitoriei sale, la care se adaugă prestigiul spiritual și cel material dobândit de Putna după moartea ctitorului ei, au influențat decisiv evoluția domeniului putnean.

Prestigiul spiritual de care s-a bucurat mănăstirea ține de rugile “neîntrerupte” ale soborului către Dumnezeu pentru sufletele dreptcredincioșilor, de preocupările culturale desfășurate aici, dar și de locul privilegiat al Putnei în comparație cu alte așezăminte monahale. De asemenea, nu trebuie uitat faptul că mănăstirea lui Ștefan cel Mare a dat Moldovei și Ardealului numeroși ierarhi, care au devenit protectorii lăcașului și domeniului unde s-au format. Dar cea mai însemnată contribuție la acest prestigiu au avut-o pazele ctitorului, care odihnesc în gropnița de la Putna.

Latura materială a influențat și ea evoluția domeniului. Aceasta a avut atât conotații pozitive – forța materială a mănăstirii a contribuit decisiv la punerea unor schituri în subordinea sa¹ – cât și negative: perioadele de criză au favorizat impresurările de hotar – de exemplu războiul ruso-austro-turc (1736-1739) a făcut necesară intervenția puterii centrale pentru a apăra mai multe moșii ale mănăstirii impresurate de vecini² – fuga țiganilor³ și vecinilor⁴ de pe domeniu, precum și neputința de a-și folosi deplin privilegiile pe care le deținea⁵.

Daniile făcute, în general, instituțiilor ecleziastice au un caracter, în primul rând, religios. În spiritul credinței din spațiul bizantin, o danie făcută unei fundații religioase are darul de a atrage grația divină. Aici se înscriu și daniile funciare făcute Mănăstirii Putna, deoarece în actele de donație se menționează întotdeauna motivația actului săvârșit: “pentru sufletul sfântăposărilor înaintași, moșii și părinții noștri, pentru sănătatea și mântuirea noastră, pentru sănătatea și mântuirea doamnei noastre [...] și pentru sănătatea și mântuirea copiilor noștri”⁶, pentru pomenirea donatorului la anumite date calendaristice⁷ sau pentru hramul mănăstirii⁸.

În al doilea rând, se situează daniile cu conotații politice. Eforturile lui Ștefan cel Mare de a face din ctitoria sa a patra instituție ecleziastică a țării, după Mitropolia Sucevei și Episcopiile de Roman și Rădăuți, se explică prin dorința voievodului de a sublinia prosperitatea Moldovei în vremea sa, dar, mai ales de a-și asigura un prestigiu care să-l întrecă atât pe cel dobândit de înaintașii săi, cât și pe cel al domnilor viitori. Prin daniile făcute Putnei se încerca de multe ori o legitimare a tronului Moldovei. Astfel s-a întâmplat în cazul lui Petru Șchiopul și Radu Mihnea, care, fie întăresc o danie a unei membre a familiei Basarabilor, ce a intrat în casa domnitoare a Moldovei (este vorba de Ruxandra, fiica lui Mihnea cel Rău, doamna lui Bogdan al III-lea)⁹, fie fac daniile proprii mănăstirii¹⁰. Trebuie remarcat că, exceptând dania satului Petricanii pe Bașeu, de la Petru Rareș, din 24 aprilie 1542 și reconfirmată la 11 aprilie 1546¹¹, nici un domn, până la cei doi Basarabi, n-a făcut vreo danie funciară către Mănăstirea de pe Valea Putnei. În același sens poate fi înțeleasă grija deosebită a lui Vasile Lupu față de fundația ștefaniană, grija concretizată atât prin încercarea de reconstrucție a Putnei, cât și prin lărgirea hotarelor braniștei, dar și întăririle repetate ale unor proprietăți impresurate de megieșii mănăstirii¹² și acordarea unor scutiri poslușnicilor mănăstirești¹³. O interpretare similară reiese și din preocuparea lui Ștefan Petriceicu față de metohul mănăstirii din hotarul târgului Siret, căruia îi face bogate dani funciare¹⁴ și îi construiește o biserică din zid, după modelul mănăstirii mame¹⁵.

Daniile făcute Mănăstirii Putna au avut și un caracter social, căci lăcașul ridicat de Ștefan cel Mare era obligat, conform dreptului canonic, să-și îndeplinească atribuțiile legate de întreținerea bolniței, asigurarea de adăpost pentru călători și acordarea de sprijin material pentru orfani și văduve¹⁶. Tot conotații politico-sociale au și daniile unor veliți boieri, precum Iuga

vistier¹⁷, Simca și Iurie Cupcici¹⁸. Deși izvoarele nu ne permit să demonstrăm, cel puțin deocamdată, înruderile acestora cu familia Mușatinilor, ele sunt sugerate totuși de anumite fapte. Astfel, pan Iuga vistier, pe lângă daniile făcute Putnei în 1476 și 1478¹⁹, a mai făcut o danie asemănătoare Mănăstirii Moldovița în 1462²⁰, iar soția sa, Nastea, înlesnește o danie funciară a lui Ștefan cel Mare către ctitoria de la Bistrița, la 23 noiembrie 1499²¹. Apoi Alexandru Lăpușeanu vindea, la 4 aprilie 1560²², o proprietate a lui Maxin Hârbor postelnic, banii obținuți astfel fiind donați Mănăstirilor Putna, Moldovița, Humor, Voroneț și Slatina, precum și Episcopiei de Rădăuți pentru sufletul răposatului rămas fără urmași. Aceste daniile făcute ctitorilor voievodale de către unii mari boieri sau în numele lor de către domnul țării, credem că, pun în evidență anumite legături de sânge între ei și familia aflată pe tronul Moldovei.

De asemenea, prin daniile făcute Putnei, unii proprietari au căutat să se împământenească, așa cum a făcut Necula grec din Cotnari și familia sa în 1595²³, iar daniile membrilor clerului către această mănăstire au fost fie determinate de faptul că își aveau metania aici²⁴, fie urmarea unor "sfaturi" primite de la ierarhii ridicați din mănăstirea de pe Valea Putnei²⁵. La acestea se adaugă dania unui ierarh înrudit cu Bogdanizii. Este vorba de episcopul Anastasie de Vad, care a dăruit putnenilor 200 de galbeni ungurești pentru pomenirea sa²⁶.

În al patrulea rând, daniile făcute Putnei au avut și un pronunțat caracter economic. Astfel, în cele mai multe urice emise de cancelaria lui Ștefan cel Mare, daniile s-au făcut "pentru întărirea și împuternicirea Sfintei noastre mănăstiri Putna"²⁷, formulă care se regăsește după 1504 doar la Ștefănița voievod, în uricul din 17 ianuarie 1522, prin care se reinnoia dreptul de a-și aduce anual șase care de pește scutite de vamă și se repreciza dreptul egumenului de a judeca și globi locuitorii Mănăstirii²⁸. Desigur, prin această formulă cei doi domni își trădează grija pentru crearea unui statut deosebit al necropolei voievodale de la Putna în raport cu alte fundații pioase și, prin aceasta, asigurarea unui prestigiu deosebit pentru propriile domnii, dar și grija pentru a-și îndeplini obligațiile de ctitori, potrivit dreptului canonic bizantin²⁹. Sunt acte de danie care menționează expres motivația lor, cum este cel din 18 decembrie 1727, prin care Aftanasie episcopul de Roman dă călugărilor putneni o prisacă la Voitinel ca să le fie "de papuci și alte cheltuieii"³⁰.

Prin scutirile acordate unor sate ale Mănăstirii, puterea centrală căuta să repopuleze unele sate care asigurau paza hotarelor țării și erau de treaba Mănăstirii. Cele mai sugestive acte de acest fel sunt cele din 16 ianuarie 1678 și din 20 aprilie 1701 precum și documentul din 2 noiembrie 1727³¹, prin care domnii Moldovei scuteau sătenii din Vicove și Frătăuți de anumite dări căci sunt de "paza potecilor și de poslușania sfintei mănăstiri". Apoi, închinarea unor schituri la mănăstirea de pe Valea Putnei a fost cauzată de neputința ctitorilor de a le asigura o situație stabilă din punct de vedere material. Așa s-a întâmplat la 30 martie 1730, când egumenul Meletie închină Schitul Hotin³². În documentul din 15 ianuarie 1734 se arată clar că răposații domni au întărit mănăstirile "cu moșii, și cu vecini și cu alte venituri pentru starea și chiverniseala lor"³³.

Un alt aspect al daniilor făcute Putnei e cel cultural: transferarea, o dată cu începerea lucrului la noua mănăstire, a unor călugări erudiți, în frunte cu egumenul Ioasaf de la Mănăstirea Neamț, a răspuns, pe de o parte, unor necesități practice: acelea de a copia primele minee și evangheliere necesare viitorului lăcaș³⁴, iar pe de altă parte, Ștefan cel Mare a căutat să acorde Putnei un loc de frunte în viața culturală a Moldovei. Pentru atingerea acestui obiectiv era nevoie de daniile bogate, care să asigure bunăstarea soborului putnean³⁵.

În sfârșit, există și daniile consacrate prin tradiție. Daniile către fundațiile religioase au fost văzute întotdeauna ca fiind bune, plăcute lui Dumnezeu și cu greutate în realizarea mântuirii. Din acest motiv, atunci când egumenii mănăstirilor veneau "cu urice și de la alți domni", puterea centrală le reconfirma vechile privilegii. Pe parcursul istoriei sale, Mănăstirea Putna a beneficiat de două feluri de întăriri a daniilor pe care le-a primit: pe de o parte, consacrarea unor daniilor oarecum extraordinare, iar pe de alta a unor proprietăți ale căror hotare sunt încălcate.

Din prima categorie fac parte actele emise de Ștefăniță voievod și Petru Rareș pentru a confirma privilegiile acordate de Ștefan cel Mare. Fiul lui Bogdan al III-lea a întărit privilegiile date de bunicul său prin actele din 21 august 1520³⁶ și din 17 ianuarie 1522³⁷, iar Petru Rareș a reconfirmat aceste privilegii prin actul emis la 9 martie 1529³⁸. Din acest șir de întăriri succesive lipsește un uric asemănător de la Bogdan al III-lea, deoarece credința acestuia e pomenită în actul din 2 februarie 1503, când tatăl său întărea Mănăstirii toate daniile și privilegiile cu care a înzestrat-o, așa încât putnenii și fiul lui Ștefan cel Mare n-au mai considerat necesar și un act emis de succesorul întemeietorului mănăstirii lor. Tot aici se încadrează și întărirea satului Cuciur de către Petre Șchiopol, la 30 martie 1575³⁹, sat donat de mătușa sa, Ruxandra, membră a familiei Basarabilor⁴⁰.

La întărirea vechilor proprietăți a contribuit și indemnul ctitorilor ca viitori domni să nu le strice dania, ci să le-o întărească și s-o înnoiască, dar mai ales blestemul inserat în urice. Astfel, la 6 mai 1627, Miron Barnovschi revine asupra unei hotărâri prin care puneza țigani mănăstirești sub jurisdicția dregătorilor ținutali, care dusesse la împrăștierea lor, pe motiv că ei nu aduc venit domniei “ci e numai scădere mănăstirilor și din privilegiul lor și *noă ne vine blestem* (s.n. – B.A.)⁴¹. Un alt exemplu este documentul din 18 aprilie 1668, prin care Iliaș Alexandru scrie câmpulungenilor să nu împresoare munții mănăstirii, pentru că putnenii au urice bătrâne întărite “cu blestem, de carele nu putem nimică să ne atingem, feriască Dumnezeu”⁴².

Cea de-a doua categorie de întăriri se întâlnește în urma unor perioade tulburi din istoria Moldovei, de care profită atât megieșii, cât și oamenii de pe domeniu pentru a nu mai respecta obiceiul. Astfel, luptele din 1653 și 1657, în care a fost implicată Moldova, i-a încurajat pe cei care măcinau la morile mănăstirii de pe Siret să nu mai dea mercialul de moară după obicei, așa încât, pentru revenirea la “dreptate”, e nevoie de intervenția domnului⁴³.

Deci, motivațiile religioase, politice, sociale, economice, culturale și cele determinate de respectarea tradiției au influențat, într-o măsură diferită, constituirea și evoluția domeniului putnean. Aceste motivații se întrepătrund, ele nefiind clar delimitate în izvoare. În funcție de ponderea fiecăreia dintre ele s-au fixat relații speciale între puterea centrală și Mănăstirea Putna, care au variat de la un domn la altul.

NOTE:

¹ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 179.

² *Ibidem*, doc. inv. nr. 30.

³ DRH A, vol. XIX, p. 271-272, nr. 200.

⁴ D. Dan, *Putna*, p. 169, nr. 5; Cf. și Constantin I. Andreescu și Constantin A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, București, 1938, p. 138.

⁵ *Tezaur SV.*, p. 160-161, nr. 435; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 156, nr. 80.

⁶ DRH A, vol. III, p. 508-509, nr. 285; M. Costăchescu, *Doc de la ȘT. T.*, p. 243-245, nr. 48; DIR A, veac XVI, vol. I, p. 457, nr. 415, vol. II, p. 97-98, nr. 88, vol. III, p. 47-48, nr. 63 etc.

⁷ DRH A, vol. II, p. 316, nr. 208; DIR A, veac XVI, vol. I, p. 392, nr. 355, vol. III, p. 438, nr. 526; Arh. M-rii. PT., doc. inv. nr. 55 etc.

⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 215-216, nr. 8.

⁹ DIR A, veac XVI, vol. III, p. 47-48, nr. 63.

¹⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 100-101, nr. 40, p. 253-254, nr. 149 (acest document a fost publicat cu data greșită de 7158 <1650> iul. 11, în loc de 7125 <1617> iul 11, v. Arh M-rii PT., doc. inv. nr. 62 – n.n. A.B.); DIR A, veac XVI, vol. III, p. 399, nr. 496, p. 438, nr. 526.

¹¹ DIR A, veac XVI, vol. I, p. 405, nr. 369, p. 457, nr. 415.

¹² V. Măzăreanu, *op. cit.*, p. 180, nr. 4, p. 180-181, nr. 6; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 241-242, nr. 136; Idem, *Doc. M-riilor*, vol. VI, p. 162, nr. 51, p. 165, nr. 52, p. 172-173, nr. 54.

¹³ V. Măzăreanu, *op. cit.*, p. 169, nr. 4

¹⁴ T. Balan, *Doc. M-riilor*, vol. VI, p. 287-288, nr. 103.

- ¹⁵ Cristian Moisesescu, Ana-Maria Musicescu, Adriana Șirli, *Putna*, București, Editura Meridiane, 1982, p. 21.
- ¹⁶ D.G. Boroianu, *Dreptul bisericesc*, vol.II, Iași, 1899, p.341-346; Nicodēm Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, p.435-438; Iorgu D.Ivan, *Bunurile bisericesti în primele VI secole. Situația lor juridică și canonică*, București, 1937, p. 3-6.
- ¹⁷ D.R.H. A, vol. II, p.310-311, nr 205; p.314-315, nr 207; p 316, nr. 208; p. 319, nr. 211.
- ¹⁸ *Ibidem*, vol. III, p. 508-509, nr. 285.
- ¹⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 310-311, nr. 205; p. 314-315, nr. 207; p. 316, nr. 208; p. 319, nr. 211.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 145, nr. 102.
- ²¹ *Ibidem*, vol.III, p. 441, nr. 246.
- ²² *DIR*, A, veac XVI, vol. II, p. 139, nr. 131.
- ²³ *Arh. M-rii PT.*, doc. inv. nr. 55.
- ²⁴ *Protocol Tabular*, p. 249.
- ²⁵ T.Balan, *Doc. M-rilor.*, vol. VII, p. 154-155, nr. 73.
- ²⁶ D. Dan, *Rădăuți*, p. 193-194, nr.2
- ²⁷ D R H, A, vol. III, p. 469, nr. 261; p. 501-502, nr. 282; p. 505, nr. 283.
- ²⁸ M. Costachescu, *Doc. de la St. T.*; p. 311-312, nr. 62.
- ²⁹ Gheorghe Cronț, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu*, în "SMIM", tom IV, 1960, p. 87 și 107.
- ³⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. V, p. 167, nr. 1.
- ³¹ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 169, nr. 7; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 110-111, nr. 84; vol. IV, p. 78-79, nr. 53.
- ³² T.Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 154-155, nr. 73.
- ³³ *Ibidem*, vol. VII, p. 192-193, nr. 92.
- ³⁴ Claudiu Paradais, *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1988, p. 29.
- ³⁵ V.N. Milaș, *op. cit.*, p. 437.
- ³⁶ M. Costăchescu, *Doc. de la Șt. T.*, p. 243-245, nr. 48.
- ³⁷ *Ibidem*, p. 311-312, nr. 62.
- ³⁸ V. Măzăreanu, *op. cit.*, p. 214, nr. 3.
- ³⁹ *DIR A*, veac XVI, vol. III, p. 47-48, nr. 63.
- ⁴⁰ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, ediția a III-a, București, Editura ziarului "Universul", S.A., 1936, p. 57.
- ⁴¹ *DRH A*, vol. XIX, p. 272, nr. 200.
- ⁴² T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 270, nr. 93.
- ⁴³ *Tezaur SV.*, p. 160-161, nr. 435; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 156, nr. 80.

III. Evoluția domeniului putnean între 1466 și 1742

Fondând Mănăstirea Putna, Ștefan cel Mare s-a îngrijit să-i asigure un loc deosebit între instituțiile ecleziastice ale Moldovei. Astfel, domnul, din motive religioase și politice, a mutat la Putna prima ctitorie voievodală din Moldova¹ și a transferat la noul lăcaș numeroși călugări erudiți, în frunte cu egumenul Ioasaf de la Neamț², a sfințit-o cu un număr impresionant de arhieriei, preoți și diaconi, în frunte cu mitropolitul Teoctist și episcopul Tarasie de Roman³ și i-a asigurat o bază materială foarte întinsă⁴. De fapt, creatorul așa-numitului *territorium Putni*⁵ este tocmai ctitorul mănăstirii.

Daniile funciare făcute lăcașului de pe Valea Putnei în domnia lui Ștefan cel Mare se întind de-a lungul a trei etape. Prima etapă (1466-1480) se caracterizează prin intervale mari de timp între aceste danii. Aceste intervale, care durau uneori până la trei ani, se datorau, pe de o parte, problemelor familiale ale domnului (moartea Evdochiei de Kiev, cea a Mariei de Mangop și a fiilor săi, Petru și Bogdan), iar, pe de altă parte, politicii externe, în care era angajat voievodul (conflictul cu regele Matei Corvin, campaniile pentru capturarea lui Petru Aron, luptele cu tătarii, încercările de a impune un domn favorabil pe tronul Țării Românești și conflictul deschis cu Poarta Otomană). În această etapă, voievodul își înzestra ctitoria cu satele Jicovu de Sus (15 septembrie 1466)⁶, jumătate din satul Măneuți (2 octombrie 1468)⁷, Bălcăuții (10 septembrie 1471)⁸, Ostrița (25 aprilie 1472)⁹, Târnuca (7 mai 1479)¹⁰, Jicovu de Jos (20 septembrie 1479)¹¹, la care se mai adaugă 9 fâlcii și 4 prăjini de vie la Hârlău (28 mai 1470)¹², morile din târgul Siret, un obroc anual de 12 buți de vin (3 septembrie 1473)¹³, precum și o moară la Feredeni (12 mai 1480)¹⁴. Alături de aceste danii, Putna beneficiază și de trei acte consecutive de înzestrare (25 ianuarie¹⁵, 1 iunie¹⁶ și 29 iunie 1476¹⁷) de la marele vistiernic Iuga. Din toate darurile promise, credem că, în final, mănăstirea a primit doar satul Șirăuți (întărit de puterea centrală la 11 februarie 1478)¹⁸, o cădelniță și un chivot de argint de 13 some și 100 de zloți ungurești. Urmează apoi o perioadă (1480-1487) în care actele de binefacere către această ctitorie încetează, anul 1487 marcând tocmai momentul normalizării relațiilor cu Putna¹⁹.

Cea de-a doua etapă (1487-1492) reprezintă perioada în care ctitoria voievodală se bucură de cea mai mare atenție din partea domnului. Acesta îi contura domeniul propriu-zis prin daniile satelor Vițeșneț (15 martie 1488)²⁰, Cosmin (3 aprilie 1488)²¹, Grecii pe Siret (6 aprilie 1488)²², Frătăuții, Botișanii, Climăuții (14 octombrie 1489)²³, Clicicăuții²⁴, Macicăuții²⁵, Balasineștii²⁶, Voitin (16 martie 1490)²⁷, Știubeiu pe Bașeu, a unui “loc din pustie pe cealaltă parte a Podragăi” (24 noiembrie 1492)²⁸ și, mai ales, prin crearea braniștei din jurul mănăstirii²⁹. Tot acum, necropola domnească a fost ridicată la statutul de *quasiepiscopie*³⁰, prin punerea preoților din cele 16 sate mănăstirești sub jurisdicția egumenului putnean³¹ și prin închinarea mănăstirii de maici de la Horodnic (cu satul Balasinești) aceleiași ctitorii (15-16 martie 1490)³². De asemenea, egumenul Putnei obține dreptul de a judeca și a globi satele sale, interzicându-se globnicilor și judecătorilor să mai intre în ele (17 martie 1490)³³. La aceste mili, domnul mai adăuga “toate pietrele de ceară de la târgul nostru Siret și propriile noastre mori tot de la târgul Siret, și cu sladniță și vama cea mică de la Suceava, ce e la Jicov” (3 aprilie 1488)³⁴, o prisacă la Comarna³⁵ și 11 sălașe de țigani (16 martie 1490)³⁶, iar la 7 martie 1487 schimbă, în numele ctitoriei sale, satul Șirăuți pentru satul Măneuți, adăugând foștilor proprietari (care la 2 octombrie 1468 îi vânduseră jumătate din satul Măneuți, dar care, mai apoi, au revenit asupra acestei decizii) 100 de zloți tătărăști³⁷. Preocuparea domnului ca acest sat să intre în domeniul mănăstirii se explică numai prin situarea sa în imediata apropiere a Putnei³⁸. Între 1492 și 1501 constatăm o nouă perioadă de stagnare și chiar regres³⁹ a domeniului putnean, fapt datorat relațiilor sociale încordate dintre Moldova și Polonia și dispariției fiului său, Alexandru.

În sfârșit, cea de-a treia etapă (1501-1503) este etapa consolidării juridice a tuturor privilegiilor anterioare, acordate mănăstirii și acordarea altora noi, așa încât, în 1503, ctitoria lui Ștefan se bucura de o situație materială asemănătoare cu cea a Mănăstirii Bistrița⁴⁰. Astfel, la 14 decembrie 1501, satele Sinești și Onicicani intrau în posesia Putnei⁴¹, iar la 2 iulie 1502 domeniul ei se extindea printr-o bogată danie, care cuprindea satele: Balintestii, Frăcenii, Fântâna lui Maciș, satul unde a fost Falcin, seliștea Manei, o bucată de loc din hotarul Boiștei și Iezerul Cerlenul⁴². Sporirea numărului de sate, aflate în proprietatea mănăstirii, l-a determinat pe domn să emită un nou act privitor la supunerea preoților de pe domeniul jurisdicției egumenale (17 noiembrie 1502)⁴³. Tot acum, voievodul întărea mănăstirii braniștea și îi dăruia anual câte 150 de drobi de sare “de la ocna noastră, de la Trotuș”⁴⁴, ceea ce dovedește că putnenii creșteau un mare număr de animale pe acești munți. Grav bolnav, la 2 februarie 1503, Ștefan cel Mare înnoia toate daniile și privilegiile pe care ctitoria sa le primise⁴⁵. Imediat după această dată, bucurându-se de o situație, evident, prosperă, își aducea singura “din Țara Basarabilor” 4 sălașe de țigani, 2 holtei și 3 fete mari, noua achiziție fiind întărită de domn printr-un ultim uric, emis la 8 septembrie 1503⁴⁶. Între 1492 și 1503, lăcașul de pe Valea Putnei primea de la Iurie Cupcici satele Camenca, Tomeștii și Cupca, iar de la Simca satele Stroinții și Urvicoleasa, ambele daniile fiind făcute la moartea celor doi veliți boieri, însă ele au fost confirmate de domn abia prin uricul din 2 februarie 1503⁴⁷.

După moartea lui Ștefan cel Mare, creșterea domeniului puteau se atenua considerabil. Fiul său, Bogdan al III-lea, nu face danii funciare mănăstirilor din Moldova, cu excepția celor făcute Pobratei (1514)⁴⁸ și Voroneșului (8 decembrie 1514⁴⁹ și 21 decembrie 1515⁵⁰), ci întărește numai daniile primite de ele de la alți domni și boieri. În schimb, la 8 decembrie 1514, voievodul dăruia mănăstirilor Putna⁵¹, Dobrovăț⁵² și Moldovița⁵³, precum și Mitropoliilor de Suceava⁵⁴ și Roman⁵⁵ câte 800 de zloți tătărăști pentru mântuirea sufletului său, “milă” pe care o va repeta un an mai târziu și față de Episcopia Rădăuților⁵⁶. Putna nu a beneficiat în timpul lui Bogdan al III-lea de nici un act de întărire a vreunui privilegiu anterior, deoarece credința acestuia este amintită în uricul din 2 februarie 1503 și, ca atare, soborul și domnul n-au mai considerat necesară emiterea unui nou act de întărire. Lipsa unor daniile funciare numeroase către ctitoriile țării în timpul domniei sale se explică, credem, prin problemele ivite în politica externă: conflictul cu Polonia (1506-1510), incursiunile tătărăști din 1510 și din 1513, precum și prin tulburările produse de Roman Pribeagu (1507) și Trifăilă (1514)⁵⁷. De fapt, până la normalizarea relațiilor cu Imperiul Otoman (1514), el n-a făcut nici o danie vreunei mănăstiri și nici n-a ridicat vreo ctitorie, cu excepția terminării bisericii de la Răusen⁵⁸.

Totuși, între 1513-1517, ctitoria lui Ștefan cel Mare primește satul Cuciurul Mare de la Ruxandra, doamna voievodului⁵⁹. Fiică a lui Mircea Pribeagu și nepoată a lui Mihnea cel Rău, înrudită cu Ștefan cel Mare⁶⁰, ajungând doamnă a Moldovei, ea a căutat, probabil, să sublinieze această înrudire printr-o danie funciară. S-ar putea ca decizia ei să fi fost luată pentru a mulțumi lui Dumnezeu că a scăpat-o de pribegia în Transilvania, devenind doamna Moldovei. C. Gane fixează data nunții ei cu voievodul de la Suceava tocmai la 15 august 1513⁶¹, de hramul mănăstirii. Sigur, această dată nu poate fi acceptată ca zi de nuntă pentru că în zilele de praznice împărătești nunțile sunt oprite de Biserică, dar se poate admite că sosirea doamnei Ruxandra în Moldova s-a petrecut în jurul acestei date.

Urmașul lui Bogdan al III-lea duce și el aceeași politică de întărire a vechilor privilegii ecleziastice, fără a mai face noi daniile. Astfel, Putnei îi întărea, la 21 august 1520⁶², toate satele și privilegiile cu care o miluise bunicul său, vistiernicul Iuga, Iurie Cupcici și Simca. La 17 ianuarie 1522⁶³, a reînnoit uricul din 17 martie 1490, referitor la dreptul de judecată al egumenului și la cele 6 mreji anuale de pește scutite de vamă. Lipsa unor daniile propriu-zise către mănăstiri, în general, și către Putna, în special, se explică, credem, prin minoratul și tutela exercitată de marea boierime asupra politicii interne a Moldovei până în 1522; prin conflictul cu aceasta din urmă (1523) și prin luptele purtate cu turcii (v. bătălia de la Tărășăuți din 1524), tătării (august 1518 și 1525) și cu Radu de la Afumați (1526)⁶⁴.

Această stagnare a domeniului mănăstirii se menține și în prima domnie a lui Petru Rareș, fapt dovedit de un nou uric de confirmare a tuturor daniilor și privilegiilor anterioare, dat la 9 martie 1529⁶⁵. Acest act copie, practic, pe cele emise de Ștefan cel Mare (2 februarie 1503) și Ștefan cel Tânăr (21 august 1520). Dacă Bogdan al III-lea și fiul său, Ștefăniță, n-au contribuit la sporirea proprietăților Putnei pentru că, în general, și-au limitat mult daniile către instituțiile ecleziastice, Petru Rareș “a neglijat” ctitoria tatălui său pentru că s-a preocupat mai mult de înzestrarea propriilor sale fundații, de la Pobrata și Moldovița. Dar, calitatea mănăstirii de fostă necropolă domnească, în care își dormeau somnul de veci părintele, frații (Bogdan, Petru, Bogdan-Vlad și Maria Chiajna) și prima sa doamnă, Maria, îl determină, foarte probabil, ca la 24 aprilie 1542 să dea mănăstirii satul Petricani pe Bașeu⁶⁶, danie pe care o va întări, la 11 aprilie 1546⁶⁷. Preocuparea lui Rareș de a dăruii satul Petricani putnenilor nu este întâmplătoare, deoarece acest sat aparținuse vărului său, Dumșa postelnicul, care-l dăruise, cu limbă de moarte, lui Pașea⁶⁸. De la copiii acestuia, domnul îl obține prin schimb și îl dăruiește soborului de la Putna. Credem că, Pașa și copiii lui se înrudeau cu domnii Moldovei.

Deși fiul lui Ștefan cel Mare își făcuse gropniță la Pobrata, prestigiul spiritual al Putnei se menține. Astfel, după moartea mitropolitului Teoctist al II-lea (15 ianuarie 1528)⁶⁹, soborul însărcinat cu ținerea locului vacant și alegerea noului păstor era compus din episcopii de Roman și Rădăuți și din arhimandriții Mănăstirilor Putna, respectiv Bistrița⁷⁰, aceste mănăstiri având tocmai statutul de quasi-episcopii⁷¹. Acest sobor întârea, la 16 ianuarie 1528, dania monahului Nechifor către Mănăstirea Neamț, “pentru sufletul părintelui nostru Teoctist, fost mitropolit”⁷². De asemenea, între 1529 și 1538 și între 1541 și 1546, scaunul episcopal de la Vad este ocupat de Anastasie care își avea metania la Putna⁷³. Acest ierarh avea, credem, și el legături de sânge cu Mușatinii, căci stăpâna foarte bine arta militară și diplomația (în octombrie 1528 el ataca orașul Bistrița, silindu-i pe sași la tratative cu reprezentanții domnului Moldovei)⁷⁴. Cu toate acestea, el își trăda domnul în 1538, ceea ce a dus la alungarea sa din eparhia Vadului⁷⁵. Retras la metania sa, episcopul Anastasie dăruia egumenului de aici, Arsenie, 100 de galbeni ungurești (13 iunie 1539)⁷⁶ pentru pomenire în săptămâna Rusaliilor, arătând că a mai făcut o danie asemănătoare în timpul arhimandritului Siloan. Acest prestigiu trebuie văzut numai față de celelalte mănăstiri, căci Putna nu a fost scoasă niciodată de sub autoritatea episcopilor de Rădăuți. Astfel, legenda spune că Ștefan a transferat biserica de la Volovăț la Putna pentru ca ctitoria sa să aibă “cinstea cea mai înaltă decât toate mănăstirile ce sunt în Moldova”⁷⁷. Dacă domnul ar fi dorit să înființeze o nouă episcopie, nimic nu l-ar fi împiedicat, doar că și-ar fi ales, cu siguranță alt loc decât vecinătatea Rădăuților. Apoi, între martorii jurământului de credință, prestate de către Iliăș Rareș (30 noiembrie 1547)⁷⁸ și Alexandru Lăpușeanu (22 iunie 1553)⁷⁹ față de regii Poloniei, sunt menționați și episcopii Teodosie, respectiv, Grigorie, care se intitulau “episcopul Rădăuților și al Putnei, și al Cernăuților și al întregii Țări de Sus”, iar la 10 iunie 1609, Efrem, episcopul Rădăuților dădea egumenului de la Putna carte de întărire pentru toți preoții și diaconii de prin satele mănăstirii⁸⁰.

În timpul lui Iliăș Rareș, au loc, credem, primele încălcări de hotărâri ale brăniștei Mănăstirii Putna, profitându-se de politica anticleziastică a domnului⁸¹. Situația este reglementată de fratele acestuia, care îi împuternicea pe egumen, călugări și brănișteri să asigure paza brăniștei și le întărea vechile hotărâri⁸². Nici el n-a avut o atitudine binevoitoare față de ctitoria bunicului său, căci a confiscat de la călugări satul Cuciur, pe motiv că e domnesc⁸³. Faptul că soborul, nevrând “să lase în pagubă pomenirea [...] doamnei Ruxandra”, răscumpără satul cu “400 unghi galbeni din banii mănăstirii”⁸⁴, dovedește că Putna reușise, în cele circa opt decenii de existență (1466-1552), să-și consolideze domeniul și să-l facă eficient, deși este posibil ca această sumă să provină și din banii lichizi dăruți mănăstirii de Bogdan al III-lea⁸⁵.

De la Alexandru și Bogdan Lăpușeanu, Putna beneficiază doar de daniile în bani, acordate la 21 august 1556⁸⁶ și, respectiv, la 23 aprilie 1569⁸⁷. Această situație se datorează scăderii numărului de sate aflate în proprietatea personală a domnilor. Numai așa se explică faptul că nici una din mănăstirile țării (chiar și Slatina) n-a fost înzestrată decât cu cel mult patru

sate, la care s-au mai adăugat și alte daruri (iazuri, mori și ȝigani)⁸⁸. Ultimul domn împuternicește soborul de la Putna să-și caute ȝigani⁸⁹, împrăstiați, se pare, datorită luptelor purtate de tatăl său cu Despot Vodă și Ștefan I. Tomșa.

De la dania doamnei Ruxandra, Putna nu a mai beneficiat de nici o danie funciară până în timpul lui Petru Șchiopu. Acesta confirma mănăstirii satul Cuciur⁹⁰, dăruit de mătușa sa și răscumpărat de sobor de la Ștefan Rareș, căutând, astfel, să sublinieze legăturile sale de rudenie cu familia domnitoare a Moldovei. Lipsa altor întăriri de la acest domn dovedește că Putnei nu i-a fost confiscată nici o proprietate în timpul lui Ion Vodă. Întăririle de proprietăți se făceau atunci când proprietarii cereau acest lucru din mai multe motive: pentru a înlătura caracterul neobișnuit al unei danii (v. întăririle succesive ale braniștei Putnei)⁹¹, pentru a li se confirma drepturile asupra unor mori, velnițe, pive etc., construite pe moșiile lor⁹² și pentru a consacra schimburile și daniile de moșii⁹³ sau când puterea centrală fie înlătura drepturile de pretenție ale unor încălcători ai dreptății⁹⁴, fie restitua o proprietate confiscată anterior⁹⁵. Politica de secularizare a averilor mănăstirești a *părintelui Moldovei*⁹⁶ nu a afectat ctitoria lui Ștefan cel Mare poate și datorită relațiilor speciale existente între domn și noul mitropolit Anastasie, care își avea metania tocmai la această mănăstire⁹⁷.

Alături de dorința voievodului de a-și sublinia legătura cu Mușatinii, daniile făcute Putnei de Petru Șchiopu au și caracterul unui schimb: mitropolitul Anastasie⁹⁸, "compromis prin politica lui Ion Potcoavă"⁹⁹, renunță la scaunul mitropolitan în schimbul anumitor avantaje materiale acordate de domn. Astfel, la 20 octombrie 1587, el primea satul Pleșinți, cu mențiunea ca după moartea sa, acesta să rămână mănăstirii¹⁰⁰, iar la 14 octombrie 1588, voievodul a dat Putnei ("în mâinile proinmitropolitului Anastasie") satul Stăuceni¹⁰¹, ultima dată fiind reîntărită la 10 iulie 1589, când a stabilit și obligațiile călugărilor față de familia domnului¹⁰².

Grija egumenului Ghervasie și a eclesiarhului de la Putna pentru buna administrare a domeniului rezultă din faptul că, în mai puțin de trei ani, ei au construit o moară în hotarul satului Stăuceni. Proprietatea le-a fost întărită de Aron Tiranul, la 15 mai 1592¹⁰³.

Întărirea de la 5 august 1593 a satului Pleșinți¹⁰⁴ pune în evidență două lucruri: pe de o parte, satele donate de Petru Șchiopu aveau același regim juridic ca și cele donate de Ștefan cel Mare (se aflau sub jurisdicția egumenului, Aron Vodă interzicând ureadnicilor de Bădeuți să învăluiască Pleșinții, sat ce fusese ascultător de ocolul de la Bădeuți), iar pe de altă parte, dovedește că acest sat intrase în proprietatea mănăstirii (e posibil ca proinmitropolitul Anastasie ori să fi cedat satul Putnei, datorită greutății de a-l administra, ori satul să fi intrat în proprietatea mănăstirii după moartea proinmitropolitului).

Alături de aceste danii ale puterii centrale și a unor mari boieri înrudiți cu casa domnească, la 12 ianuarie 1595, Putna beneficiază de prima danie a unui străin. Astfel, Necula grec din Cotnari dăruia mănăstirii trei fâlcă de vie în țarina ungurească¹⁰⁵. Motivul acestei danii este legat de speranța în mântuire a donatorului, la care s-a adăugat, foarte probabil, presiunile morale ale călugărilor (nu trebuie uitat că Putna avea vii la Cotnari) și dorința familiei donatorului de a se împământenii.

Exceptând cei 30 de zloți dăruiri de Ieremia Moghilă pentru praznicul Uspeniei (28 iulie 1597)¹⁰⁶, ctitoria lui Ștefan cel Mare intră din nou în atenția puterii centrale la începutul domniei lui Simion Moghilă. Acesta a restabilit jurisdicția egumenului asupra oamenilor de pe domeniu (20 martie 1606)¹⁰⁷. Tot în această perioadă, are loc și prima danie funciară a unui cleric către mănăstirea de pe Valea Putnei: episcopul Filotei al Hușilor dă călugărilor jumătate din satul Crasna, danie întărită de Ștefan Tomșa al II-lea la 11 ianuarie 1613¹⁰⁸. Cauza acestei danii ține de faptul că episcopul Filotei își avea metania la Putna¹⁰⁹. Obscuritatea acestui act de întărire a dat soborului posibilitatea ca, ulterior, să ocupe întregul sat.

La începutul veacului al XVII-lea numeroase mănăstiri sunt închinete datorită unei proaste gospodăriri a propriilor domenii¹¹⁰. În schimb, buna organizare a domeniului putnean și eficiența sa rezulta din zălogirea, între 1611 și 1617, satului Drujăști de către Păscălina și fiul ei, Ionașco, cneaghina, respectiv, fiul răposatului Lupu Stroici logofăt. La 30 mai 1617 mitropolitul

Anastasia Crimca răscumpără satul donat de Lupu Stroici ctitoriei sale de la Dragomirna, restituind Putnei cei 100 de galbeni ungurești¹¹¹. Același lucru spune și închinarea Schitului Sfântul Onofrei la Mănăstirea lui Ștefan cel Mare. Dania lui popa Mihui din Siret a fost întărită de Radu Mihnea, la 11 iulie 1617¹¹².

Continuând tradiția membrilor familiei Basarabilor ajunși pe tronul de la Iași, Radu Mihnea face și el o danie – unică în felul ei – necropolei voievodale. Astfel, la 11 iulie 1617, îi dădea o parte a râului Siret cu statutul de braniște¹¹³.

Față de situația de prosperitate pe care a înregistrat-o mănăstirea până la începutul secolului al XVII-lea, treptat ea a intrat într-o stare de criză materială, înscriindu-se astfel în starea precară generalizată a monahismului de la noi¹¹⁴, situație determinată de insecuritatea ce domnea în țară și de impunerea robilor la dări¹¹⁵. Astfel, luptele pentru tron dintre pretendenții sprijiniți de polonezi și de Poartă au favorizat jefuirea Mănăstirii Sucevița (în 1610, 1615 și 1629)¹¹⁶ și a Episcopiei de Rădăuți (în 1629)¹¹⁷. Aceeași soartă o are și ctitoria lui Ștefan cel Mare, pe la 1621-1622, când “sculatu-s-au niște oameni răi, niște tâlhari: unii au fost și de aici de țară <din Moldova n.n. A.B.> [...], alții au fost și de aici, de țara domniilor voastre <din Ardeal, n.n.>. Venit-au într-această țară, cercat-au pre la toate mănăstirile, până au lovit la mănăstire, la Putna. Colea au spart uşile și au stricat vistiarele mănăstirii, luat-au averea, argintul și sculele mănăstirii, toate, carile au fost făcute de cei domni bătrâni. Și au muncit călugării de i-au arsu și i-au tăiat. Și le-a luat treizeci de cai [...], și boui, și covoare și alt tot ce au găsit”¹¹⁸. Cu toate că străjerii mănăstirii au intervenit rapid, răufăcătorii au reușit să fugă în Ardeal, așa încât, la 24 iunie 1622, Ștefan Tomșa al II-lea cerea bistrișenilor înapoierea bunurilor furate și extrădarea lor¹¹⁹. Mănăstirea este din nou amenințată în anul 1629, când tătarii jefuiesc Moldova, devastându-i domeniul până la Vicove, iar o bandă de răufăcători lovește ctitoria fraților Moghilă¹²⁰.

Soborul putnean nu a fost direct afectat de obligațiile fiscale către stat, în condițiile în care unii domni, ca Gaspar Grațiani și Ștefan Tomșa al II-lea îi scuteau crășmele din Vicove de camănă și bezmănă, la 20 aprilie 1619¹²¹, respectiv, 20 aprilie 1623¹²². Indirect însă, prosperitatea sa din perioada anterioară este grav afectată de fiscalitatea ce apăsa umerii oamenilor ei, fie vecini, fie robi. Astfel, la 9 ianuarie 1620, Gașpar Voievod împuternicea mănăstirea “să adune pe vecinii lor drepti câți vor fi fugit, de cislă, din satul Sinești și din alte sate al sfintei mănăstiri [...], să-i ia, cu ștreangul de gât, cu tot avutul și să-i aducă înapoi”¹²³. Această fugă a fost determinată și de frecventele lupte pentru tron, lupte care au afectat, mai întotdeauna, satele aflate în apropierea Iașilor. O altă lovitură dată mănăstirii a fost impunerea țiganilor la dări¹²⁴. Cu toate că Miron Barnovschi a ridicat această obligație (6 mai 1627)¹²⁵, țiganii Putnei au rămas împrăștiați. Astfel, dacă la 11 mai 1581, Iancu Sasu întărea soborului 53 de sălașe de țigani (respectiv 124 de suflete)¹²⁶, în 1627 mănăstirea mai avea doar 17 sălașe (34 suflete)¹²⁷, cifre care se vor menține și la 11 mai 1658, când Grigorie I Ghica acorda putnenilor o nouă întărire¹²⁸.

Criza domeniului putnean este ilustrată și de numeroasele împresurări de hotar, care încep și se manifestă începând din această perioadă. Cele mai mari probleme călugării le-au avut cu târgoveții din Siret. Astfel, la 15 ianuarie 1635, Moise Moghilă întărea mănăstirii o bucată de loc din jurul metocului său din Siret¹²⁹ iar, la 2 iulie 1642¹³⁰, Vasile Lupu întărea Putnei hotarnica Grecilor, făcută la 1 mai 1642¹³¹, prin care “au rămas călugării pe târgoveți”. Cu toate aceste întăriri, conflictul a continuat și Vasile Lupu a emis, la 5 iulie 1643¹³², 1 aprilie 1646¹³³ și 8 iunie 1646¹³⁴, noi acte de întărire a seliștei Grecii și a moșiei Schitului Sfântul Onofrei. Aceste împresurări de hotar au loc întâmplător sau nu, în perioada gravelor probleme survenite în edificiul bisericii¹³⁵. Pe lângă presiunile exercitate de târgoveții din Siret, se constată și cele ale câmpulungenilor cernăuțeni. Acestea sunt, însă, cauzate de lărgirea hotarelor braniștei de către Vasile Lupu. Din acest motiv, domnul a dat, la 10 aprilie 1645¹³⁶, 1646¹³⁷, 15 aprilie 1647¹³⁸, 20 mai 1647¹³⁹ și 15 august 1647¹⁴⁰, cinci acte succesive de întărire a braniștei, a dreptului egumenului de a arenda munții și de a-și păzi și apăra, împreună cu călugării și poslușnicii

mănăstirii, hotarele braniștei. Tot acum s-a încercat împresurarea satului Novoselița, însă Vasile Lupu a întărit putnenilor această ocină¹⁴¹.

Reconstrucția Mănăstirii Putna¹⁴² și lărgirea braniștii sale, într-o epocă în care domniile erau interesate mai ales de înzestrarea propriilor ctitorii (vezi politica lui Vasile Lupu față de Mănăstirile Trei Ierarhi, Golia și Cetatea Neamțului)¹⁴³, dovedesc dorința de a-și legitima puterea.

Decadența ctitoriei lui Ștefan cel Mare, la jumătatea secolului al XVII-lea, se vede și în documentul emis de Gheorghe Ștefan, la 30 august 1653¹⁴⁴, prin care se poruncește celor care ar măcina la morile Mănăstirii din Siret să dea mericul de moară după obicei, căci altfel vor fi spânzurați. De la împresurările de hotar din timpul lui Vasile Lupu s-a ajuns ca și locuitorii cu posibilități materiale limitate să facă opoziție mănăstirii. Această lipsă de autoritate a soborului de la Putna este în legătură directă cu izbucnirea conflictului dintre Gheorghe Rakoczi al II-lea, Matei Basarab și Gheorghe Ștefan, pe de o parte, și Vasile Lupu, pe de altă parte. Insecuritatea din țară a făcut ca, la 28 august 1653, mănăstirea să fie arsă de cazacii lui Timuș Hmielnițchi¹⁴⁵.

Credem că, în timpul domniei sale, Gheorghe Ștefan a restabilit drepturile putnenilor asupra ocinelor care se aflau în conflict, deoarece a manifestat o grijă deosebită față de această mănăstire. Această grijă a fost concretizată prin continuarea lucrărilor de refacere a Putnei¹⁴⁶ și prin scutirea unui cojocar de dări (11 ianuarie 1656)¹⁴⁷. Astfel, la brănișterii și străjerii din Vicove și Voitin, scutiți de Vasile Lupu (15 iunie 1650)¹⁴⁸, se adaugă, treptat, și oameni aflați exclusiv în slujba soborului de la Putna, într-o perioadă în care obligațiile fiscale ale vecinilor erau destul de numeroase¹⁴⁹. Mai mult, profitând de bunăvoința puterii centrale, de încălcările de hotar și de obscuritatea uricului de întărire emis de Ștefan Tomșa al II-lea în 1613¹⁵⁰, Mănăstirea Putna obține satul Crasna în întregime (9 ianuarie 1654)¹⁵¹.

Consolidarea autorității sociale a mănăstirii nu se produce, însă, datorită luptelor dintre Gheorghe Rakoczi al II-lea (aliat cu Gheorghe Ștefan și Constantin Șerban) și Polonia și tulburările cauzate de mazilirea lui Gheorghe Ștefan¹⁵², așa încât, Grigorie I Ghica poruncește și el celor care macină la morile mănăstirii să dea mericul de moară, altfel vor fi spânzurați¹⁵³.

În condițiile frământărilor politice din Moldova, la 10 ianuarie 1660, Ștefăniță Lupu intervine pentru a restabili jurisdicția egumenului putnean asupra satelor mănăstirii¹⁵⁴. Tot acum reizbucnește conflictul pentru hotarul seliștii Grecii, Putna cerând intervenția puterii centrale. Așa se ajunge, la 12 ianuarie 1663, ca Istratie Dabija să întărească hotarul seliștii împresurate "pe unde au mers Poniciu cu brazda în cap"¹⁵⁵. Pentru a ameliora situația mănăstirii, în contextul în care Moldova era depopulată și locuitorii ei sufereau de foamă¹⁵⁶, Ștefăniță Lupu acorda călugărilor scutiri de dări¹⁵⁷ și nouă poslușnici pentru "treaba părinților"¹⁵⁸. Dacă Vasile Lupu lărgise, atât spre est cât și spre vest, braniștea, Ștefăniță revine asupra hotărârii tatălui său, scoțând satele Vicovele și Voitinul de pe teritoriul apărut, restrângând, totodată, și hotarele vestice ale braniștei¹⁵⁹.

Cu toate că i se întărea dreptul de a încasa venitul crâșmelor din Siret¹⁶⁰, mericul de moară și jurisdicția asupra vecinilor, mănăstirea intră într-o gravă criză financiară. La aceasta a contribuit fuga vecinilor din Vicove¹⁶¹, Voitin¹⁶², Cosmin¹⁶³ și Cucur¹⁶⁴, dar, mai ales impunerea mănăstirii la plata goștinii de oi de către Istratie Dabija¹⁶⁵. Efectul acestei impuneri nu trebuie să fie neglijat, căci veniturile cele mai mari pe care le obțineau călugării rezultau tocmai din creșterea vitelor și oilor. Această preocupare este firească dacă avem în vedere întinsele suprafețe de pășuni și fâneațe. Dată fiind lipsa acută de bani, Putna nu-și poate răscumpăra un rob de la moarte¹⁶⁶. Pentru a-și achita darea, mănăstirea a vândut satul Novoselița (Uvricoleasa) lui Stratulat Brahă, pentru 300 de lei bătuți (9 martie 1664)¹⁶⁷ și Stroinții, jumătate lui Stratulat Brahă și jumătate lui Diacon Filimon (ante 20 iunie 1665)¹⁶⁸.

Situația critică a ctitoriei de pe Valea Putnei favorizează noi presiuni asupra hotarelor sale din partea târgoveților din Siret și a Mănăstirii Humor. Aceste presiuni au fost înlăturate de puterea centrală, la 12 aprilie 1664, când Istratie Dabija îi întărea Putnei seliștea Grecii¹⁶⁹, și la 30

iulie 1665. Acum, putnenii au dovedit că soborul de la Humor, dorind să obțină rezilierea vânzării seliștii Stroinți, a arătat un uric de întărire pentru alt sat Stroinți¹⁷⁰.

Cu toate aceste greutăți, la 10 septembrie 1665, mănăstirea schimbă cu Dumitrașco Diac și soția sa, Dochița, viile primite de la Stroenescul biv vel vornic de poartă pe dealul Copoului pentru niște vii la Hârlău, aflate în hotarul viilor putnenilor¹⁷¹. Acest schimb a fost determinat de distanța prea mare dintre locuințele proprietarilor și vii, care producea mai multe pierderi lui Dumitrașco Diac decât diferența calitativă dintre cele două vii. Dania făcută de Stroescul biv vel vornic de poartă are loc, credem, în această perioadă de sărăcie pecuniară, deoarece donatorul e prezent la acest schimb.

La începutul anului 1667¹⁷², Putna are un nou conflict de hotar cu Stratulat și Arsenie Volcinschi. Acesta se va stinge, însă, prin învoiala celor două părți, la 5 iunie 1667¹⁷³. În aceeași perioadă, locuitorii din ocolul Câmpulungului Rusesc încalcă vechile înțelegeri privitoare la braniște așa încât, la 18 aprilie 1668, Iliș Alexandru poruncește vornicului de Câmpulung ca oamenii din acest ocol să se împace cu egumenul pentru orânda munților¹⁷⁴. Starea de criză care a cuprins latura administrativă a domeniului – concretizată prin fuga vecinilor și a robilor și prin nevoia restabilirii jurisdicției egumenele¹⁷⁵ – determină soborul să arendeze lui Solomon Bărlădeanu și soției sale, Anița, pe timpul vieții lor, seliștea Sinești. Pentru acest sat, boierul dăruia mănăstirii 40 de matce și 300 de merțe de pâine și se obliga să facă un iaz cu moară pe apa Sitnei, la Stăuceni (12 mai 1668)¹⁷⁶. Deși Gheorghe Duca și Iliș Alexandru întăresc putnenilor vechii poslușnici (la 11 ianuarie 1666¹⁷⁷, 23 octombrie 1667¹⁷⁸, 30 ianuarie 1669¹⁷⁹ și la 15 martie 1669¹⁸⁰) și scutirile anterioare pentru crășmele din Siret (la 15 septembrie 1666¹⁸¹, 15 septembrie 1667¹⁸², 30 ianuarie 1669¹⁸³ și la 15 martie 1669¹⁸⁴) situația mănăstirii rămâne, relativ, aceeași. Acest lucru se datorează, pe de o parte, unei noi impunerii, în timpul lui Dumitrașco Cantacuzino (noiembrie 1673)¹⁸⁵, la plata goștinei de oi și, pe de altă parte, stării belicoase dintre Polonia și Poartă. Lipsa mijloacelor financiare pentru plata dărilor pe oi l-a făcut pe goștinarul Toderașco biv vel comis să confişte mănăstirii o cădelniță de argint¹⁸⁶. Pentru a-și plăti goștina și a recupera obiectul liturgic, Putna nu găsește decât soluția zălogirii unor moșii. Astfel, la 11 ianuarie 1679, călugării împrumutau 50 de lei de la Ion Stroescu vtori armaș, pentru a-și răscumpăra moșia Onișcani de la Ghiță Făsăitul vornicul, punând-o zălog, în schimb, la noul creditor¹⁸⁷. Numai așa s-a ajuns ca, la 13 ianuarie 1679, Gheorghe Duca să poruncească lui Ștefan Brăescu să întoarcă ceea ce a luat Toderașco pentru plata goștinii, căci călugării și-au achitat datoria¹⁸⁸. Situația tulbure din Moldova nu numai că a contribuit la fuga vecinilor și a robilor mănăstirii, dar, la 16 februarie 1676, a permis un nou jaf și incendierea ctitoriei lui Ștefan cel Mare de către leși și cazaci¹⁸⁹. Pentru a-și repopula satele și a-și reface, implicit, visteria în vederea reconstrucției, Putna obține scutiri de dări (așa cum s-a întâmplat cu satele Vicovele, între 1677-1678¹⁹⁰, și cu seliștea Stăucenilor, la 25 februarie 1679¹⁹¹), dar și atrăgându-i pe vecinii megieșilor pe propriul domeniu (de exemplu, la 23 mai 1671, Cărstian Volcinschi se plânga că vecinii săi sunt la Putna¹⁹²).

Dacă, în cea mai mare parte a secolului al XVII-lea, mănăstirea de pe Valea Putnei s-a confruntat cu numeroase probleme, alta este situația metocului ei de lângă Siret. Astfel, Ștefan Petriceicu ridică în locul vechii bisericuțe de lemn un lăcaș de zid, pe care l-a înzestrat cu mai multe proprietăți: o bucată de loc din hotarul târgului Siret și “un heleșteu domnesc pe câmp despre Bălcăuți” (1673)¹⁹³. La acestea a mai adăugat satul Băncești cu heleșteu, satul Durnești cu vecini și heleștee, satul Tătărașeni cu heleșteu și moară, trei fâlcii de vie și patru sălașe de ȧigani. Aceste danii sunt întărite schitului la 12 ianuarie 1682, atunci când el nu se mai afla în scaun, prilej cu care își îndemna urmașii să nu-i strice dania, pentru că “mille ce se dau rămân veșnice”¹⁹⁴.

Gheorghe Duca s-a remarcat prin mulțimea și greutatea dărilor pe care le-a introdus¹⁹⁵. La 21 martie 1681, domnul obliga toate satele “care sunt la carul” făcut de Gheorghe din Ciudei să-și plătească partea, așa cum au făcut satele Vicovele și Pătrăuți¹⁹⁶. Din acest document reiese că organizarea fiscală nu ținea cont de proprietarii satelor ci de așezarea lor geografică.

Data fiind perioada de confruntări dintre turci și polonezi¹⁹⁷, posibilitatea unei bune administrări a domeniului mănăstiresc scade, așa încât, “în vremea nepăcilor”, Putna arendează satul Cuciur lui Andreeșu Turcu¹⁹⁸. Mai mult, în timpul acestor lupte, ea a fost prădată de două ori: în 1676¹⁹⁹ și în 1691²⁰⁰, așa încât “s-au pustiit această mănăstăre de tot, în câțiva ani, cât și fiarele se sălășluiau prin mănăstăre, iară robii aceștii mănăstări s-au dusu în Țara Ungurească, și unii, dacă s-au făcut pace, s-au întorsu, iară alții au rămas acolo”²⁰¹. Aceste tulburări au afectat chiar Episcopia de Rădăuți, “care au ajuns în mare nevoie”, așa încât, la 30 aprilie 1704, Mihai Racoviță îi întârea cele 50 de biserici aflate sub ascultarea ei²⁰².

La sfârșitul secolului al XVII-lea, Putna a reușit să-și repopuleze Vicovele, Frătăuții și Cuciurul Mare, iar pentru a preveni împrăștierea lor, obține de la puterea centrală scutiri de dări pentru aceste sate (astfel de acte au fost emise la 20 aprilie 1701²⁰³, 5 februarie 1707²⁰⁴ și la 11 decembrie 1707²⁰⁵). La acestea se adaugă scutirile acordate mănăstirii propriu-zise, care au culminat cu actul din 15 martie 1707²⁰⁶, prin care Mihai Racoviță scutea soborul de toate birurile. Meritul acestor reușite îi aparține mitropolitului Sava Balaci. Avându-și metania la Putna, acesta devine, la 23 august 1685, episcop de Roman, pentru ca, între 1689 și 1700 să fie mitropolit al Moldovei²⁰⁷. De pe aceste poziții, mitropolitul Sava Balaci a reușit nu numai refacerea satelor putnenilor și îmbunătățirea situației financiare a mănăstirii, dar, mai ales, să refacă prestigiul moral al Putnei (în perioada imediat următoare, acest lăcaș a dat numeroși prelați Bisericii din Moldova) și să înlăture presiunile de hotar. Autoritatea morală a premitropolitului rămâne neștirbită, așa încât, la 7 mai 1716, i se dădeau șase poslușnici la Cărligătura²⁰⁸. Eforturile sale au fost încununate de succes pentru că s-au bucurat de sprijinul puterii centrale (domni precum Constantin Duca, Mihai Racoviță, Antioh Cantemir și Nicolae Alexandru Mavrocordat au acordat soborului de la Putna importante scutiri între 1700 și 1720), dar, mai ales, pentru că au găsit în persoana egumenului Calistru (1706-1708)²⁰⁹ un excelent administrator. Îmbunătățirea situației materiale a Putnei este ilustrată și de faptul că, după aproape un secol, ea beneficiază de o nouă danie funciară. La 15 august 1707, Maria comisoaia și Irina stolniceasa, fiicele vistiernicului Pelin, dăruiesc mănăstirii satul Cuciur, cu șapte vecini, pentru parastas anual²¹⁰.

Cel care a revigorat domeniul mănăstiresc, după o perioadă de două secole de stagnare și regres, este episcopul Calistru de Rădăuți (1708-1728). Acesta a cumpărat trei pătrimi din satul Babin, jumătate din Bahrinești (16 ianuarie 1708)²¹¹, satele Podagra²¹² și Tereblecinții (15 mai 1724)²¹³, precum și 10 pogoane de vie la Odobești²¹⁴ și a primit zălog a patra parte din Ropce (10 martie 1720)²¹⁵, jumătate din Șcheia (27 martie 1721)²¹⁶ și Mamornița (20 octombrie 1723)²¹⁷. Toate aceste moșii au intrat în stăpânirea putnenilor după moartea episcopului (1730), mitropolitul Antonie îndeplinind astfel ultima dorință a fostului egumen de Putna²¹⁸. Episcopul Calistru a urmărit să lărgască patrimoniul mănăstirii nu numai prin propriul testament. Astfel, la 30 martie 1730, egumenul Meletie închină ctitoriei lui Ștefan cel Mare, după sfatul episcopului Calistru, Schitul Hotin și hotărăște ca după moartea sa toată agoniseala pe care a adunat-o să rămână Putnei²¹⁹. Apoi, în condițiile în care mănăstirea stăpânea jumătate din satul Crasna²²⁰, el a încercat să cuprindă și restul. Abia urmașii lui Calistru, episcopul Antonie și egumenul Putnei mărturisesc că nu pot cumpăra jumătatea lui Miron Gafenco, așa încât acesta poate să-și reia proprietatea de drept în stăpânire²²¹. La 12 iulie 1729, Grigorie Ghica al II-lea poruncește lui Ilie Catargiu vel logofăt să meargă să hotărăască partea lui Ion Stroici spătar din moșia Bahrinești, care a fost împresurată de “răposatul părintele Calistru episcopul, fiindcă se hotăra cu alte moșii a Mănăstirii Putna și acum au rămas de stăpânește acea moșie și părintele Antonie episcopul”²²².

De fapt, protectoratul episcopului de Rădăuți asupra mănăstirii s-a prelungit și după moartea episcopului Calistru. Astfel, episcopul Antonie (tot cu metania la Putna) plătea Zamfirei – femeia lui Toader Murguleț – restul de bani cu care predecesorul său rămăsese dator atunci când cumpărase de la ea o pivniță cu loc de casă în Cernăuți (2 august 1729)²²³. După această dată, noul episcop de Rădăuți a înzestrat Mănăstirea Putna cu această proprietate căci, la 8

octombrie 1757, Constantin Mihail Cehan Racoviță voievod porunceă lui Iordache Cantacuzino staroste de Cernăuți să hotărască locul Putnei din Cernăuți²²⁴.

Până unde mergea inițiativa episcopului de Rădăuți în problemele mănăstirii se vede dintr-un document la 1 martie 1720²²⁵, prin care Mihai Racoviță anulează un schimb de vecini făcut de Putna și episcopul Calistru cu câmpulungenii, pe motiv că "soborul mănăstirii și egumenul nu sunt volnici să vândă sau să schimbe nici vecini, nici moșii fără știrea domniei sau mitropolitului". De fapt, acest lucru nu era posibil pentru că austriecii și o parte din moldoveni au ocupat țara până la Siret (de la sfârșitul anului 1716 până în 1717)²²⁶. Grijă fostului mitropolit Sava Balaci față de ctitoria în care își avea metania este ilustrată și de faptul că el nu s-a retras la Putna ci s-a stabilit la Sinești. Sineștii și Onișcanii, formând un singur trup de moșie, aveau o suprafață foarte întinsă și se găseau la o distanță mare de mănăstire, ceea ce l-a determinat să fondeze aici, pe la începutul secolului al XVII-lea, un metoc²²⁷. La 14 octombrie 1718, proinmitropolitul obținea de la Mihai Racoviță scutirea acestui metoh și a celor șase poslușnici de la Cărligărura de toate dările²²⁸. Calitatea sa de fost păstor al tuturor instituțiilor religioase de pe teritoriul Moldovei, dar, mai ales, preocuparea față de organizarea domeniului putnean l-au făcut să ia atitudine în conflictul dintre călugări și hatmanul Ion Neculce. Astfel, la 22 iulie 1722, el scria cronicarului să nu se lupte cu biserica lui Hristos căci va lua blăstăm, după cum scrie în uricele ctitorilor, și îl va transmite cuconilor săi, urmând să dea seamă "înaintea strașnicului giudej"²²⁹. Îl ceartă pentru că a mutat semnele și împresurează moșia Ostria, arătând că știe vechiul hotar "încă de copil, când fusesăm dejman, de cum am luat a zece boianenilor ce avuseră holde pe acel hotar, care semne nu numai bărbaii ce dea putere ce și babilile le știu"²³⁰. Totodată, proinmitropolitul Sava a dăruit Putnei, după 1712, satul Brătinești²³¹.

Deceniul al III-lea al secolului al XVIII-lea este marcat de o serie de danii particulare, din punct de vedere juridic, față de cele de până atunci. Astfel, anumiți clerici cu metania la Putna, dăruiesc călugărilor de aici câteva prisăci aflate pe moșiile mănăstirii, oprind pe egumen să se amestece în treaba acestor prisăci (starețul avea doar dreptul de a încasa desetina). Este vorba de daniile din 30 martie 1727 (episcopul Calistru dădea călugărilor o prisacă la Camânca)²³², din 18 decembrie 1727 (când episcopul Aftanasie de Roman le dăruia prisaca de la Voitinel)²³³ și cea din 1729 (prin care ieroshimonahul Teoctist Gheorghiescu înzeștea soborul cu 40 de matce în Jicovu de Sus)²³⁴.

Tot în această perioadă, interesul mirenilor față de Putna sporește. Astfel, la 11 noiembrie 1722, Grigore Apostol dona mănăstirii satul Șerpeni, din ținutul Bacăului²³⁵, danie întărită de Mihai Racoviță la 17 ianuarie 1723²³⁶. Alături de aceste danii, în patrimoniul funciar al necropolei de la Putna au mai intrat a patra parte din Petriceni (dăruit de Prodan vătaf de umblători și familia sa la 3 august 1732)²³⁷ și zece pogoane de vie în paragină la Pișata (primite, la 21 septembrie 1733, de la Elena, femeia lui Pavel, căpitan de Pișata)²³⁸. Cert este că, toate aceste proprietăți primite de sobor au contribuit la ameliorarea situației mănăstirii.

Cu toate aceste măsuri, visteria Putnei rămâne goală, dovadă că ea nu are puterea financiară necesară cumpărării jumătății lui Miron Gafenco din satul Crasna după moartea episcopului Calistru²³⁹. Această lipsă de bani se datorează politicii fiscale inițiată de Mihai Racoviță între 1707 și 1709 și continuată de el și în timpul celei de-a treia domnii în Moldova (1715-1726). În general, acest domn s-a arătat binevoitor față de ctitoria lui Ștefan cel Mare, acordându-i numeroase scutiri²⁴⁰, dar, impunând întreg clerul moldovean la dări²⁴¹, Putna a trebuit să plătească desetina țărănește, vădrăritul și pogonăritul. Această fiscalitate a fost ameliorată temporar de către Nicolae Mavrocordat, care, la 4 aprilie 1713, scria desetnicilor de Suceava să lase în pace călugării putneni de desetina țărănească²⁴², iar la 20 decembrie domnul desființa pogonăritul de vii²⁴³.

Această înăsprire fiscală și cei patru ani de foamete, datorati invaziei de lăcuste (1708-1712)²⁴⁴, l-au determinat pe mitropolitul Sava să vândă Mănăstirii Bisericiani jumătate de pogon de vie²⁴⁵. La 13 octombrie 1710 proinmitropolitul vindea aceiași mănăstiri și restul de o civertă²⁴⁶. Durata scurtă a celei de a doua domnii a lui Mihai Racoviță și numeroasele scutiri

acordate mănăstirii de Nicolae Alexandru, între 1709 și 1710, au salvat politica fostului mitropolit față de mănăstirea în care își avea metania de la un eșec total. Apoi, situația financiară a mănăstirii a fost influențată și de fuga ȝiganilor ei. Astfel, pe de o parte, fuga acestora lipsea mănăstirea de contribuabili și de mână de lucru, iar, pe de altă parte, căutarea lor prin țară necesita cheltuieli importante. Numai așa se explică grija mitropolitului Antonie (fost episcop de Rădăuți) pentru ȝiganii mănăstirii în care își avea metania²⁴⁷. Această fugă este urmarea impunerii ȝiganilor la dare în timpul celei de-a treia domnii a lui Mihai Racoviță²⁴⁸, a dorinței robilor de a câștiga bani²⁴⁹, a tulburărilor din 1717²⁵⁰ și a foametei din 1718²⁵¹. În urma împunericilor date de: Mihai racoviță (11 ianuarie 1722)²⁵² și mitropolit Antonie (12 mai 1731)²⁵³, Grigorie Ghica al II-lea (25 iulie 1732)²⁵⁴ și Constantin Mavrocordat (1 mai 1733)²⁵⁵, soborul a reușit să-și strângă aproape toți ȝiganii împrăstiați, așa încât, la 13 august 1736, mănăstirea deținea 52 sălașe, adică 174 de suflete de robi²⁵⁶. Sărăcia pecuniară a Putnei s-a datorat și învăluirilor de hotar. Astfel, conflictul cu Ion Neculce, pentru hotarul dintre Ostrița și Boian (care a început încă din 1722)²⁵⁷, cel cu Baenschie, pentru hotarul dintre Lucăvăț și Cosmin (10 mai 1732)²⁵⁸ și cel cu Erhan din Câmpulungul Rusesc, pentru un munte din braniște (13 ianuarie 1734)²⁵⁹ au lipsit mănăstirea de veniturile ce i se cuveneau de pe locurile împresurate și au obligat-o la importante cheltuieli până la îndreptarea abuzurilor. Este posibil ca aceste împresurări să fi fost influențate de sărăcia financiară a mănăstirii. De fapt, situația Putnei, sprijinită de ierarhii bisericii, era mai bună decât a multor lăcașe monahale. Astfel, la începutul anului 1733²⁶⁰ și la 15 ianuarie 1734²⁶¹, puterea centrală a intervenit personal pentru ca mănăstirile să nu-și închine proprietățile pe la boieri, fiindcă răposaii domni le-au întărit “cu moșii și cu vecini și cu alte venituri pentru starea și chiverniseala lor”. Deci, se cade ca egumenii să poarte “ace grijă a stăpâni moșiile mănăstirilor, și ce va fi venitul să meargă la mănăstire iară nu să le închine [...] pre la boieri, la mână streină și să lipsească ace mănăstire de acel venit”²⁶². Mai mult, la 7 noiembrie 1733, Constantin Mavrocordat poruncește ca, la începutul fiecărui an, toți egumenii să dea sama în fața logofătului al treilea de veniturile și cheltuielile mănăstirilor pe care le conduc, “iar care egumen se va purta cu nesilință să va scoate”²⁶³. Tot acum, domnul hotăra ca mănăstirile “să fie iertate de dările ce da la visteria țerei până atunce”²⁶⁴. Aceste măsuri ale puterii centrale pun în evidență criza organizatorică a mănăstirilor din Moldova.

La situația particulară a Putnei, în raport cu alte mănăstiri, contribuția majoră a puterii centrale s-a păstrat. Astfel, la 10 ianuarie 1736, mănăstirea și poslușnicii ei erau scutiți de conace, podvozi, cai de olac, solărit și folărit²⁶⁵ după ce, la 1 ianuarie 1734, Constantin Mavrocordat dădea sfântului lăcaș, din “vama noastră cea mare”, “câte doao oca de unt-de-lemn pe lună, ca să hie de arsu la candel”²⁶⁶. Dar nu numai mănăstirea propriu-zisă se bucura de atenția domniei, ci și filialele sale de pe Valea Putnei: Biserica lui Dragoș și Sihăstria Putnei. Actul din 17 martie 1723, prin care Mihai Racoviță acorda Vechii Mănăstiri a Putnei un poslușnic²⁶⁷, reprezintă prima atestare (indirectă) a satului Putna. Acest lucru rezultă, pe de o parte, din faptul că Vechia Mănăstire avea rolul de biserică parohială, iar, pe de o parte, pentru că se interzice vehement sătenilor să se amestece, la plata dărilor, cu acest poslușnic. Peste 13 ani (14 martie 1736), Grigorie Ghica al II-lea acorda aceiași biserici doi poslușnici, scutiți de toate birurile, numai la vremea haraciului să dea câte un galbăn²⁶⁸. Bisericii îi erau scutiți 30 de stupi de desetină, “pentru ca să fie de lumini și tămâie la sfânta biserică”²⁶⁹. La 11 iulie 1733 Constantin Mavrocordat scutea părinților sihăștri 80 de stupi de desetină, le dădea doi poslușnici, “ca să fie de treaba sfinților sale”, și o rentă anuală de 40 merțe de grâu, 20 merțe de secară, 10 ocă unt de lemn, 2 ocă tămâie, 5 camene de morun, 6 camene de crap, 6 ocă de lumânări de ceară, 7 perechi de ciubote și 7 cojoace²⁷⁰. Această danie a fost întărită de Grigorie Ghica al II-lea la 10 ianuarie 1736²⁷¹. Din aceste acte rezultă că în sihăstrie viețuiau șapte pustnici. Numărul acestor poslușnici a fost sporit, la 11 iulie 1735²⁷² și întărit la 15 ianuarie 1736²⁷³. Astfel, prin aceste două acte, sihăstria primea trei liudi, “scutiți de toate dările și angăriile” ca să fie de slujba sfinților părinți. Totodată, domnul scutea fiecăruia dintre acești poslușnici câte 15 mascuri de goștină și câte 7 vite de vâcărit, iar părinților săhăștri câte 2 cai de vâcărit. De asemenea,

poslušnicii mănăstirii primesc numeroase acte de scutire. Astfel, la 2 noiembrie 1727²⁷⁴, 5 martie 1732²⁷⁵ și între 1733 și 1749²⁷⁶, Grigorie Ghica al II-lea și Constantin Mavrocordat tocmeau satele Vicovele și Frătăuții cu rupta. La 16 septembrie 1729²⁷⁷ și la 12 ianuarie 1734²⁷⁸, cei doi domni scuteau satele Stăuceni, respectiv Cuciurul de conace, podvezi, cai de olac, solărit și folărit, căci sunt de poslușania mănăstirii. De aceste dări vor fi scutiți, de către Grigorie Ghica al II-lea, și poslușnicii din Jicovu de Sus, Jicovu de Jos, Frătăuții, Camânca, Bahrinești și Cupca (11 ianuarie 1737)²⁷⁹.

Situația financiară a Putnei, războiul ruso-austro-turc (1736-1739), cutremurul din 1739²⁸⁰ și jefuirea mănăstirii de către moscali (1739)²⁸¹ s-au repercutat negativ asupra domeniului putnean, în sensul că au favorizat sporirea tentativelor de acaparare a unor părți din acest domeniu, fuga ȝiganilor și scăderea autorității sociale a egumenului putnean.

Pe lângă conflictele mai vechi, pentru hotarul Ostriței și Cosminului, izbucnesc și altele. Astfel, la 12 ianuarie 1736, Grigorie Ghica al II-lea întăreamănăstirii moșiile amintite, precum și a patra parte din Ropce ("de care se ține Soroceanu"), dar și jumătate din Crasna ("de care se apucă Gafenco"). Totodată, el împuternicea soborul să ia a zecea parte de la oamenii ce șed pe moșia mănăstirii de la Siret și nu vor să dea dijmă²⁸². Ineficiența acestei măsuri se vede din faptul că, la 11 ianuarie 1737, domnul este nevoit să acorde o nouă carte de apărare a moșiilor Grecii și Vadu Podului²⁸³. În vederea curmării abuzurilor de hotar, Grigorie Ghica al II-lea ia măsuri ferme: îi trimite pe Toader Carp și Miron Gafenco să stabilească hotarul dintre Boian și Ostrița (ante 29 iunie 1737)²⁸⁴, iar la 10 ianuarie 1739 poruncește lui Manole biv vel căpitan să-i scoată pe oamenii lui Baenschi de pe moșia Cosmin²⁸⁵, lui Vasile Ruset să hotărască moșia Cuciur dinspre Mihalcea²⁸⁶ și lui Miron Sărdariu să hotărască Bălcăuții (împresurată de răzeșii din Botășani și Rudești)²⁸⁷. Concomitent, baranii din Cernăuți împresurau moșiile Cosminul, Cuciurul și Ostrița, așa încât domnul a dat o nouă carte de apărare pentru moșiile mănăstirești (4 martie 1739)²⁸⁸. La 1 aprilie 1740, vodă poruncește lui Constantin Sillion să hotărască moșiile Sfântu Onofrei ("împresurată de târgoveți, de alți împregiurași și de oameni streini"), Bălcăuții (împresurată de "răzășii împregiurași"), Climăuții și Varnița (împresurate dinspre Bahrinești)²⁸⁹. Mai mult, profitând de situația mănăstirii și a războiului dintre moscali, nemți și turci, câmpulungenii împresoară un loc de trei stâni din braniștea Putnei, iar moroșenii un loc de zece stâni²⁹⁰. Pentru a îndrepta situația, Grigorie Ghica al II-lea poruncește lui Lordache Ruset vornic să meargă să hotărască munții mănăstirii (3 mai 1740)²⁹¹. Cu toate aceste măsuri, conflictele de hoar au continuat și după reformele lui Constantin Mavrocordat. Din exces de zel, pentru suprimarea abuzurilor de hotar ale megieșilor domeniului putnean, domnul l-a împuternicit pe egumenul Macarie să ia dijma din Săveni și Ștubeeni, numai ultima moșie fiind de drept a mănăstirii (10 aprilie 1739)²⁹².

Pentru a preîntâmpina împrăștierea ȝiganilor Putnei și a ușura readucerea pe moșiile mănăstirii a celor fugiți anterior, Grigorie Ghica al II-lea a dat, la 14 ianuarie 1740, egumenului Isaia o carte de apărare pentru robii putnenilor²⁹³.

Tulburările ce au avut loc în Moldova în prima jumătate a secolului al XVIII-lea și sărăcia pecuniară a soborului de la Putna, au afectat jurisdicția egumenului asupra oamenilor de pe domeniul mănăstirii. Această situație l-a determinat pe Grigorie Ghica al II-lea să reînnoiască dreptul la jurisdicție al arhimandritului de la Putna (4 noiembrie 1739)²⁹⁴.

Războaiele dintre 1700 și 1739, problemele cu megieșii, dornici de a acapara părți din proprietatea mănăstirii, căutarea ȝiganilor fugiți și impunerea mănăstirii la dări au făcut ca Putna să lase în paragină viile sale de la Odobești și Miroslava. Bucurându-se de o atenție particulară din partea lui Grigorie Ghica al II-lea, soborul de la Putna primește scutire de pogonărit, pe o durată de trei ani, pentru a-și scoate viile mai sus menționate din paragină²⁹⁵. Măsurile luate de acest domn au menținut mănăstirea într-o stare normală din punct de vedere material. În comparație cu celelalte fundații religioase neînchinăte, Putna a avut o situație relativ bună, chiar dacă se confrunta cu o accentuată lipsă de bani și cu importante avarii la biserica mănăstirii. În sprijinul celor afirmate de noi vine faptul că, la 25 aprilie 1741, monahul Antonie închina la

această mănăstire un schițor lângă Bacău, cu mențiunea ca soborul “să aibă a purta grijă și a aședza călugărași la sfânta mănăstire”²⁹⁶.

Pentru a face rost de bani, egumenul Isaia s-a înțeles cu Vasile Drăghici ca acesta să plătească datoria episcopului Calistru față de Ursăchioaia²⁹⁷, adică 40 de stupi (echivalentul a jumătate de Babin)²⁹⁸. La această plată, Vasile Drăghici adăuga mănăstirii 100 de lei noi pentru ca soborul să-și plătească dobânda față de un neguțitor, de la care cumpăraseră pâine. În schimbul acestora, mănăstirea punea zălog, pe trei ani, părțile sale din Babin (21 iulie 1741)²⁹⁹.

În perioada premergătoare reformelor lui Constantin Mavrocordat, unii vecini ai mănăstirii erau împrăstiați. Este exclusă orice legătură cu războiul dintre 1736 și 1739, pentru că, la 10 ianuarie 1736, Grigorie Ghica al II-lea împuternicea soborul să ia câte 2 lei pe an de la fiecare, pentru boierescul lor³⁰⁰. Această carte domnească, întărită de domn la 13 iulie 1741³⁰¹, arată grija puterii centrale pentru ca mănăstirea să nu fie prejudiciată din punct de vedere material.

Deci, după o perioadă de înflorire, care a durat până în timpul lui Petru Rareș, secolul al XVI-lea și începutul celui următor reprezintă o epocă de stagnare a domeniului putnean (exceptând daniile făcute de Basarabii care au urcat pe tronul Moldovei). Din deceniul al III-lea al secolului al XVII-lea, Mănăstirea a intrat treptat într-o stare de criză. Această “decădere” s-a datorat frământărilor politice din Moldova, fugii vecinilor, indiferenței puterii centrale și impunerea soborului la dări. Intervenția directă a unor înalți ierarhi, cu metania la Putna, în administrația domeniului și sprijinul acordat mănăstirii de puterea centrală au ameliorat situația materială a ctitoriei lui Ștefan cel Mare. Cu toate acestea, puterea financiară scăzută a mănăstirii a continuat să se mențină și după reformele lui Constantin Mavrocordat. Cel care a făcut din Putna o forță socială și morală a fost mitropolitul Iacov Putneanu.

NOTE:

¹ N. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, ediție îngrijită de Ioan Șt. Petre, București, 1942, p. 175-176; Vartolomei Măzăreanu, *Istorie pentru Sfânta Mănăstire Putna, în Inscripțiuni dupe mamuscrite. Comunicări și note de V.A. Ureche, extras din “AARMSI”, seria a II-a, tom IX, 1886-1887, p. 59; Th. Codrescu, op. cit., tom XVI, p. 182, apud N. Grigoraș și I. Caproșu, *Biserici și mănăstiri vechi din Moldova până la mijlocul secolului al XV-lea*, ediția a II-a, București, Editura Meridiane, 1971, p. 9. Pentru data mutării bisericii de la Volovăț la Putna v. Ștefan Gorovei, *Biserica de la Volovăț și mormântul lui Dragoș Vodă*, în “MMS”, an XLVII, 1971, nr. 5-6, p. 374-383.*

² Paradais Claudiu, *op. cit.*, p. 29; C. Cîhodaru, *Mănăstirea Putna în cadrul evenimentelor istorice de la începutul domniei lui Ștefan cel Mare*, în “AAR”, anul 100 (1966), seria a IV-a, vol. XVI, p. 602.

³ D. Dan, *Putna*, p. 13; Cristian Moisescu, Ana-Maria Musicescu și Adriana Șirli, *op. cit.*, p. 7.

⁴ Alexandru Gonța, *Domeniile feudale și privilegiile mănăstirilor moldovenești în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în “BOR”, an LXXV, 1957, nr. 5, p. 449-450; Idem, *Unele aspecte ale politicii interne a lui Ștefan cel Mare*, în “Studii”, an X, 1957, nr. 4, p. 95-96; C. Cîhodaru, *Mănăstirea Putna...*, p. 602; Aron Pumnul, *Privire răpede peste două sute șese-dzeci și șapte den proprietățile așa numite Moșiile mănăstirești, den carile s-au format mureșul fund relegianariu al Bisericii drept credincioase răsăritene din Bucovina*, Cernăuți, 1865, p. 89-97, 136-139 și 144-146; D. Dan, *Putna*, p. 19-20; Idem, *Episcopia, Mitropolia și Mănăstirile Bucovinei*, Cernăuți, 1292, p. 31-33; T. Balan, *Documentele mănăstirilor din Bucovina. Studiu*, Ms. Arh. St. SV. Pachet II/1, p. 115.

⁵ K. Romstorfer, *Das alte griechisch-orthodoxe Kloster Putna*, Cernăuți, 1904, p. 5 apud D. Dan, *Putna*, p. 154.

⁶ DRH A, vol. II, nr. 154, p. 203-204.

⁷ *Ibidem*, nr. 155, p. 228-229.

⁸ *Ibidem*, nr. 175, p. 260.

⁹ *Ibidem*, nr. 184, p. 273.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 214, p. 326-327.

¹¹ *Ibidem*, nr. 221, p. 338.

¹² *Ibidem*, nr. 116, p. 248.

¹³ *Ibidem*, nr. 192, p. 288.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 343, p. 225.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 205, p. 310-311.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 207, p. 314-315.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 316, p. 208.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 319, p. 211.

¹⁹ N. Grigoraș, *Moldova...*, p. 222; Al. V. Boldur, *Ștefan cel Mare*, p. 232, nota 1.

²⁰ *DRH A*, vol. III, nr. 35, p. 60.

²¹ *Ibidem*, nr. 36, p. 63.

²² *Ibidem*, nr. 38, p. 69.

²³ *Ibidem*, nr. 54, p. 104.

²⁴ *Ibidem*, nr. 75, p. 146.

²⁵ *Ibidem*, nr. 76, p. 148.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, nr. 77, p. 151-152.

²⁸ *Ibidem*, nr. 118, p. 231-232.

²⁹ *Ibidem*, nr. 76, p. 142.

³⁰ A. V. Boldur, *Biserica în timpul lui Ștefan cel Mare. Cu prilejul împlinirii a 460 de ani de la moartea marelui voievod*, în "BOR", an LXXXII, 1964, nr. 7-8, p. 723; Al. Gonța, *Domeniile...*, p. 450; T. Balan, *Doc. M-riilor. Studiu*, p. 115; Episcopul Melchisedec, *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, extras din "AARMN", seria a II-a, tom VII, secț. II, București, 1885, p. 215.

³¹ *DRH A*, vol. III, nr. 74, p. 141-142.

³² *Ibidem*, nr. 76, p. 148.

³³ *Ibidem*, nr. 78, p. 153.

³⁴ *Ibidem*, nr. 36, p. 63.

³⁵ *Ibidem*, nr. 75, p. 146.

³⁶ *Ibidem*, nr. 77, p. 151-152.

³⁷ *Ibidem*, nr. 9, p. 14.

³⁸ În problema localizării satului Măneuți s-au exprimat două puncte de vedere. Astfel, Em. Grigorovitz, (*Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, 1908, p. 2); N. Grămadă, (*Toponimie minoră din Bucovina*, vol. I-II, f. 1., Editura Anima, 1996, p. 336 și *Materiale de toponimie*, Ms. Arhivele Statului Suceava, fond documentar N. Grămadă, partea a II-a, cota 116, p. 309); M. Costăchescu (*Doc. de la Șt. T.*, p. 247-248); C. Cihodaru, I. Caproșu, I. Șimanschi și N. Ciocan (*DRH A*, vol. I, p. 476, sub voce, vol. II, p. 497, sub voce, vol. III, p. 603, sub voce); Ion Popescu-Sireteanu (*Nicolai Grămadă și toponimia minoră a Bucovinei*, în vol. N. Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, p. 19); Emil Emandi (*Considerații istorico-geografice asupra așezărilor medievale din depresiunea piemontană Rădăuți*, secolele XIV-XVII, în "SCIVA", tom 30, nr. 3, 1979, p. 370 și 381, nota 20), precum și colectivul de autori care au alcătuit *Tezaurul toponimic al României, Moldova*, vol. I (*Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988*, partea I-II, București, Editura Academiei, 1991, p. 699) plasează acest sat pe teritoriul actualului sat Măneuți, unde a fost colonia austriacă de ciangăi, Andreasfalva, actualmente inclus în comuna Frătăuții Vechi.

Cealaltă poziție este reprezentată de Ioan Bogdan (*Documente de la Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1913, p. 424), Teodor Balan (*Sate dispărute din Bucovina*, extras din vol. omagial închinat lui Ion I. Nistor, Cernăuți, Editura Glasul Bucovinei, 1937, p. 109; *Doc. buc.*, vol. II, Cernăuți, 1934, p. 13 și *Doc. M-riilor*, Ms. Studiu, p. 99), Alexandru I. Gonța (*DIR A*, *veacurile XIV-XVII [1384-1625]*, *Indicele numelor de locuri*, București, Editura Academiei Române, 1990, p. 152), Dragoș Luchian (*Un sat de pe Valea Sucevei. Frătăuții Vechi*, București, f. editură, 1987, p. 11-12) și I. Onciu (*Fondul religios greco-ortodox al Bucovinei*, în "Candela", Cernăuți, 1891, p. 74 apud D. Luchian, *op. cit.*, p. 11). Aceștia localizează satul Măneuți pe teritoriul actualei comune Vicovu de Jos. Credem că opinia acestora din urmă este mai apropiată de adevăr deoarece în documentele de întărire a tuturor proprietăților mănăstirii, din 2 februarie 1503 (*DRH A*, vol. III, nr. 285, p. 508) și din 21 august 1520 (T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 8-9, nr. 2), ordinea satelor aflate pe Suceava este: Jicovul de Sus, Jicovul de Jos, Voitîn, Măneuți, Balasinești, Botășani, Vicșani, Macicătești, Frătăuți ș. a.m.d. Se observă că enumerarea satelor se face de la vest la est, satul Măneuți fiind în apropiere de Jicovul de Jos, de Voitîn și de Balasinești și foarte departe de Frătăuți, în apropierea căruia se găsea satul Macicătești. Apoi, la 29 mai 1781, Mănăstirea Putna acuza Sucevița că "umblă să intre <dinspre Horodnic n.n. A.B.> în tustrele moșiile mănăstirii, anume: Voitînul, Măneuții, Balasineștii" (D. Dan, *Sucevița*, nr. 48, p. 138), iar la 24 august 1782, în hotarnica Horodnicilor de către moșiile Putnei, se arăta că moșiile Horodnic de Sus și de Jos sunt împresurate "despre hotarul Frătăuțului, Balasineștilor, Manauțului și a Voitînului" (*Ibidem*, nr. 11, p. 166). Se observă că în ambele cazuri Măneuții sunt pomeniți în apropierea satului Voitîn. Apoi, dacă fostul sat Măneuți ar fi fost situat pe locul satului actual, atunci orice împresurare a Horodnicilor dinspre el ar fi fost imposibilă, pentru că aceste sate și moșii nu au hotar comun, între ele fiind situate satul Frătăuți

și târgul Rădăuților. Dar, argumentul cel mai convingător îl aduce inventarul moșiilor Mănăstirii Putna, din 21 ianuarie 1784, în care seliștea Maneuților este dată în componența satului Vicovul de Jos (T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. XII, nr. 21, p. 63). Această localizare rezultă și din *Sămile mănăstirilor de țară din Moldova pe anul 1742*, publicată în 1915 de Ioan Bogdan, unde, între proprietățile Putnei, se arată “opt seliști fără de oameni din gios de Vicove, care sunt împregiur una de alta, anume: Mianouți, Voitinul, Botășenii...” (p. 222). La acestea trebuie adăugat faptul că pe teritoriul satelor Voitin și Vicovul de Jos, există o țarină numită Maneuți (v. N. Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. II, p. 384) iar I. Onciul mărturisește că oamenii și preotul din Gălănești (satul Voitinul este înglobat în comuna Gălănești n.n. A.B.) i-au relatat că atunci când s-au efectuat săpăturile pentru temelile grajdurilor secției de la Mesteceni ale hergheliei Rădăuți, au fost descoperite mai multe morminte, probabil cimitirul fostului sat. se mai afirma de către aceștia, pe baza mărturiei înaintașilor, că s-au mai găsit urmele unor temelii de case și resturi de plăci de aramă, cu care acestea au fost acoperite (I. Onciul, *Fondul religios greco-ortodox al Bucovinei*, în “Candela”, Cernăuți, 1891, p. 74 apud Dragoș Luchian, *op. cit.*, p. 11-12).

³⁹ La 23 noiembrie 1499, Mănăstirea Putna vindea lui Ștefan cel Mare o falce și două fertale de vie la Hârlău, pentru 150 de zloți tătarăști (*DRH A*, vol. II, nr. 246, p. 441). Tot acum voievodul va mai cumpăra și alte proprietăți între care o falce și două fertale de vie la Hârlău de la Nastea, cneaghina panului Iuga vistier, pe care le va dăruia Mănăstirii Bistrița pentru pomenirea copiilor săi, Alexandru și Ana, înmormântați aici. Credem că, aceste vânzări s-au făcut la cererea domnului, în virtutea calității sale de proprietar al întregului pământ al țării.

⁴⁰ Alexandru I. Gonța, *Domeniile...*, p. 445-447 și 449-450.

⁴¹ *DRH A*, vol. III, nr. 261, p. 468-469.

⁴² *Ibidem*, p. 501-502, nr. 282.

⁴³ *Ibidem*, p. 505, nr. 283.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 508-509, nr. 285.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 516, nr. 290.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 508-509, nr. 285.

⁴⁸ *DIR A*, veac XVI, vol. I, nr. 84, p. 88-89.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 93, nr. 90.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 100-101, nr. 100.

⁵¹ M. Costăchescu, *Doc. de la Bg. Vv.*, nr. 48, p. 334-335.

⁵² *DIR A*, veac XVI, vol. I, nr. 85, p. 89-90.

⁵³ *Ibidem*, p. 90, nr. 88.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 90, nr. 87.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 90, nr. 86.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 97-98, nr. 97.

⁵⁷ Iulian Marinescu, *Bogdan III cel Orb (1504-1517)*, București, 1910, p. 31-82.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 99.

⁵⁹ *DIR A*, veac XVI, vol. III, nr. 63, p. 47-48.

⁶⁰ Mama lui Vlad Țepeș era o fiică a lui Alexandru cel Bun (v. Petru Demetru Popescu, *Basarabii*, București, Editura Albatros, 1976, p. 128).

⁶¹ C. Gane, *op. cit.*, p. 58.

⁶² M. Costăchescu, *Doc. de la Șt. T.*, nr. 48, p. 243-245.

⁶³ *Ibidem*, p. 311-312, nr. 62.

⁶⁴ I. H. Ursu, *Moldova în contextul politic european (1517-1527)*, București, Editura Academiei, p. 16-17, 39-85, 93, 101-106.

⁶⁵ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 214, nr. 3.

⁶⁶ *DIR A*, veac XVI, vol. I, nr. 369, p. 405.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 457, nr. 415.

⁶⁸ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XXI, p. 97.

⁶⁹ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ediția a II-a, București, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991, p. 470; Nicolae Iorga considera că acest mitropolit ar fi fost Teoctist al III-lea, și ar fi murit la 15 februarie 1529 (N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, vol. I, București, Editura Ministerului de Culte, 1928, p. 109).

⁷⁰ N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 109-110.

⁷¹ Alexandru I. Gonța, *Domeniile...*, p. 447 și 450; A.V. Boldur, *Biserica în timpul lui Ștefan cel Mare*, p. 723.

⁷² *DIR A*, veac XVI, vol. I, p. 245-246.

⁷³ T. Ciobăcă, *op. cit.*, p. 100 și 104; N. Iorga, *op. cit.*, p. 114; D. Dan, *Rădăuți*, p. 194.

⁷⁴ Șt. Pascu, *Istoricul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului*, în vol. *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, Editura Arhiepiscopiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului și Clujului, 1982, p. 17; M. Păcurariu, *op. cit.*, vol. I, p. 510.

- ⁷⁵ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei, de când s-au descălecat Țara, și de cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă*, ediție îngrijită de P.P. Panaitescu, București, Editura Minerva, 1987, p. 99-100; Ștefan S. Gorovei, *Petru Rareș (1527-1528; 1541-1546)*, București, Editura Militară, 1982, p. 216-217.
- ⁷⁶ D. Dan, *Rădăuși*, p. 193-194, nr. 2.
- ⁷⁷ V. Mazereanu, *Istoria Mănăstirii Putna*, p. 59.
- ⁷⁸ Ilie Corfus, *Documente privitoare la Istoria României, culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei, 1979, p. 145-147, nr. 70.
- ⁷⁹ *Ibidem*, p. 172-173, nr. 84.
- ⁸⁰ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 166, nr. 4.
- ⁸¹ Gh. Pungă, *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanu*, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 1994, p. 57; N. Grigoraș, *Politica internă a lui Ioan Vodă cel Viteaz*, extras din "Rev. de ist.", t. 27, 1974, nr. 6, p. 877.
- ⁸² *Tezaur SV*, p. 63-64, nr. 85.
- ⁸³ *Protocol Tabular*, p. 252.
- ⁸⁴ *DIR A*, veac XVI, vol. I, nr. 369, p. 405.
- ⁸⁵ M. Costăchescu, *Doc. de la Bg.vv.*, p. 334-335, nr. 48.
- ⁸⁶ *DIR A*, veac XVI, vol. II, nr. 88, p. 97-98.
- ⁸⁷ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 215, nr. 7.
- ⁸⁸ Gh. Pungă, *op. cit.*, p. 183-184.
- ⁸⁹ *DIR A*, veac XVI, vol. II, nr. 182, p. 176-177.
- ⁹⁰ *Ibidem*, vol. III, p. 47-48, nr. 63.
- ⁹¹ M. Costăchescu, *Doc. de la Șt. T.*, nr. 48, p. 243-245; V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 214, nr. 3.
- ⁹² *DIR A*, veac XVI, vol. IV, nr. 70, p. 56.
- ⁹³ *Tezaur SV.*, p. 225, nr. 671; *DRH A*, vol. II, nr. 211, p. 319.
- ⁹⁴ *CDM*, supliment I, nr. 823, p. 265.
- ⁹⁵ Ion Donat, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 103.
- ⁹⁶ N. Grigoraș, *Politica lui Ioan Vodă*, p. 877-879.
- ⁹⁷ *Ibidem*, p. 878-879; N. Iorga, *op. cit.*, p. 191.
- ⁹⁸ T. Ciobăcă, *op. cit.*, p. 144.
- ⁹⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 191 (de fapt, compromis prin politica lui Ion Vodă cel Cumplit, n.n. A.B.).
- ¹⁰⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 100-101, nr. 40.
- ¹⁰¹ *DIR A*, vol. III, nr. 496, p. 399.
- ¹⁰² *Ibidem*, p. 438, nr. 526.
- ¹⁰³ *Ibidem*, vol. IV, p. 56, nr. 70.
- ¹⁰⁴ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 118, nr. 48.
- ¹⁰⁵ Arh M-rii PT., doc. inv. nr. 55.
- ¹⁰⁶ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 215-216, nr. 8.
- ¹⁰⁷ Arh M-rii PT., doc. inv. nr. 57.
- ¹⁰⁸ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 71, nr. 25 și vol. IV, p. 88-90, nr. 63.
- ¹⁰⁹ V. cap. I, nota 115.
- ¹¹⁰ D. Ciurea, *Precizări în problema evoluției marii proprietăți feudale în Moldova în secolele XVII-XVIII*, în "Studii", tom 22, 1969, nr. 1, p. 5-7.
- ¹¹¹ *DIR A*, veac XVII, vol. IV, nr. 213, p. 173.
- ¹¹² *Ibidem*, p. 190-191, nr. 236.
- ¹¹³ Arh M-rii PT., doc. inv. nr. 62; T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 253-254, nr. 149 datat greșit 11 iulie 1650.
- ¹¹⁴ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 7-9; T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. IV, p. 81-82, nr. 24.
- ¹¹⁵ *DRH A*, vol. XIX, nr. 200, p. 271-272.
- ¹¹⁶ D. Dan, *Sucevița*, p. 45-46.
- ¹¹⁷ Idem, *Rădăuși*, p. 170-171, nr. 10.
- ¹¹⁸ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. V, p. 227-228, nr. 60.
- ¹¹⁹ *Ibidem*.
- ¹²⁰ *Ibidem*, vol. VI, p. 67-68, nr. 18.
- ¹²¹ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 169, nr. 2.
- ¹²² *Ibidem*, p. 203, nr. 2.
- ¹²³ *DIR A*, veac XVII, vol. IV, nr. 220-221, p. 543.
- ¹²⁴ *DRH A*, vol. XIX, nr. 200, p. 271-272.
- ¹²⁵ *Ibidem*.
- ¹²⁶ V. Măzăreanu, *Condica Țiganilor*, p. 324-325, nr. 3.
- ¹²⁷ *Ibidem*, p. 325-326, nr. 4; *DRH A*, vol. XIX, nr. 200, p. 272.

- ¹²⁸ V. Măzăreanu, *Condica Țiganilor*, p. 326, nr. 5 și p. 345.
- ¹²⁹ *DRH A*, vol. XXII, nr. 22, p. 23.
- ¹³⁰ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 180, nr. 4.
- ¹³¹ *Ibidem*, p. 180, nr. 3.
- ¹³² T. Balan, *Doc. buc.*, vol. I, p. 241-242, nr. 136.
- ¹³³ Idem, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 165, nr. 52.
- ¹³⁴ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 180-181, nr. 6.
- ¹³⁵ V. Claudiu Paradais, *op. cit.*, p. 41 și 136.
- ¹³⁶ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 162, nr. 51.
- ¹³⁷ *CDM*, vol. II, nr. 1918, p. 376.
- ¹³⁸ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 172-173, nr. 54.
- ¹³⁹ Idem, *Doc. buc.*, vol. II, p. 124-125, nr. 59.
- ¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 126-127, nr. 60.
- ¹⁴¹ *Ibidem*, vol. III, p. 12, nr. 7.
- ¹⁴² Claudiu Paradais, *op. cit.*, p. 41 și 136.
- ¹⁴³ Alexandru Ligor, *Prin Moldova în timpul lui Vasile Lupu*, București, Editura Sport-Turism, 1987, p. 54.
- ¹⁴⁴ *Tezaur SV.*, p. 160-161, nr. 435.
- ¹⁴⁵ Emil Turdeanu, *Manuscrisele robite de cazaci la 1653*, extras din "Ființa Românească". Revistă de cultură, nr. 4, Paris, 1966, p. 139.
- ¹⁴⁶ Claudiu Paradais, *op. cit.*, p. 41; D. Dan, *Putna*, p. 16.
- ¹⁴⁷ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 152-153, nr. 76.
- ¹⁴⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 169, nr. 4.
- ¹⁴⁹ Constantin Șerban, *Vasile Lupu, Domn al Moldovei (1634-1653)*, București, Editura Academiei, 1991, p. 80.
- ¹⁵⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 71, nr. 25.
- ¹⁵¹ Constantin I. Andreescu, *op. cit.*, p. 1-26.
- ¹⁵² Constantin I. Andreescu, *op. cit.*, p. 1-26.
- ¹⁵³ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. II, p. 156, nr. 80.
- ¹⁵⁴ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 170.
- ¹⁵⁵ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 181, nr. 7.
- ¹⁵⁶ C. I. Andreescu, *op. cit.*, p. 138.
- ¹⁵⁷ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. V, p. 196, nr. 1; D. Dan, *Putna*, p. 90-91, nr. 34.
- ¹⁵⁸ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 65 și nr. 141; V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 225, nr. 1.
- ¹⁵⁹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 220-221, nr. 72. Despre braniștea mănăstirii Putna s-au ocupat Pavel Blaj și Ioan Iosep, *Contribuții la cunoașterea braniștilor din Bucovina*, în "Suceava", XVII-XVIII-XIX (1990-1991-1992), p. 93-95. Autorii n-au adus nimic nou în legătură cu istoria acestei proprietăți, ei limitându-se doar la a copia hotarele braniștei din documentele emise de Ștefan cel Mare și Vasile Lupu. Demn de reținut este efortul de a încerca localizarea unor puncte din hotarul braniștei.
- ¹⁶⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. V, p. 196, nr. 1.
- ¹⁶¹ D. Dan, *Putna*, p. 169, nr. 5; V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 168, nr. 1.
- ¹⁶² V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 168, nr. 1.
- ¹⁶³ *Ibidem*, p. 191, nr. 6.
- ¹⁶⁴ *Ibidem*.
- ¹⁶⁵ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 12, nr. 7.
- ¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 163-164, nr. 87.
- ¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 12, nr. 7.
- ¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 18, nr. 12.
- ¹⁶⁹ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 181, nr. 9.
- ¹⁷⁰ *CDM*, supliment I, nr. 823, p. 265.
- ¹⁷¹ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 20, nr. 14.
- ¹⁷² V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 154, nr. 2.
- ¹⁷³ *Ibidem*, p. 4.
- ¹⁷⁴ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 270, nr. 93.
- ¹⁷⁵ D. Dan, *Putna*, p. 91, nr. 45 și V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 219, nr. 3.
- ¹⁷⁶ *CDM*, vol. III, nr. 1608, p. 345.
- ¹⁷⁷ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 23-24, nr. 16.
- ¹⁷⁸ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 69.
- ¹⁷⁹ *Ibidem*, doc. inv. nr. 70.
- ¹⁸⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 41, nr. 31.
- ¹⁸¹ *Ibidem*, p. 29-30, nr. 21.
- ¹⁸² Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 54.

- ¹⁸³ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 204, nr.3.
- ¹⁸⁴ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 41, nr. 31.
- ¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 69, nr. 56.
- ¹⁸⁶ *Ibidem*.
- ¹⁸⁷ CDM, vol. IV, nr. 237, p. 92.
- ¹⁸⁸ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 69, nr. 56.
- ¹⁸⁹ E. Turdeanu, *op. cit.*, p. 140.
- ¹⁹⁰ *Ibidem*, p. 198, nr. 4.
- ¹⁹¹ *Ibidem*, p. 198, nr. 4.
- ¹⁹² CDM, vol. III, nr. 2070, p. 435.
- ¹⁹³ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VI, p. 280-281, nr. 100.
- ¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 198, nr. 4.
- ¹⁹⁵ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, Editura Albatros, 1971, p. 412-413.
- ¹⁹⁶ B.P. Hasdeu, *Arhiva istorică a României*, vol. III, p. 225.
- ¹⁹⁷ *Istoria României*, vol. III, București, Editura Academiei, 1964, p. 204-206.
- ¹⁹⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 191, nr. 7.
- ¹⁹⁹ E. Turdeanu, *op. cit.*, p. 140.
- ²⁰⁰ C. Paradais, *op. cit.*, p. 137.
- ²⁰¹ V. Măzăreanu, *Istoria Mănăstirii Putna*, p. 60.
- ²⁰² CDM, vol. V, nr. 316, p. 79-80.
- ²⁰³ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 110-111, nr. 84.
- ²⁰⁴ Idem, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 32-33, nr. 9.
- ²⁰⁵ *Ibidem*, p. 42-43, nr. 14; Idem, *Doc. buc.*, vol. III, p. 135-136, nr. 109.
- ²⁰⁶ D. Dan, *Putna*, p. 91, nr. 45.
- ²⁰⁷ T. Ciobăcă, *op. cit.*, p. 107; S. Porcescu, *Episcopia Romanului*, p. 210.
- ²⁰⁸ D. Dan, *Putna*, p. 91, nr. 45.
- ²⁰⁹ T. Ciobăcă, *op. cit.*, p. 108.
- ²¹⁰ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 134, nr. 108.
- ²¹¹ *Ibidem*, p. 138-139, nr. 111.
- ²¹² V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 198.
- ²¹³ *Ibidem*, p. 184, nr. 3.
- ²¹⁴ *Ibidem*, p. 209, nr. 1-5.
- ²¹⁵ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 208, nr. 162.
- ²¹⁶ D. Dan, *Rădăuși*, p. 185, nr. 18.
- ²¹⁷ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 223, nr. 1.
- ²¹⁸ *Protocolul Tabular*, p. 248.
- ²¹⁹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 154-155, nr. 73.
- ²²⁰ *Ibidem*, p. 148-151, nr. 71 și V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 186, nr. 4.
- ²²¹ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 186, nr. 5.
- ²²² T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 87, nr. 61.
- ²²³ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 204, nr. 1.
- ²²⁴ *Ibidem*, p. 204, nr. 2.
- ²²⁵ *Tezaur SV.*, p. 225, nr. 671.
- ²²⁶ S. Porcescu, *Episcopia Romanului*, p. 217.
- ²²⁷ M. Costăchescu, *Sineștii...*, p. 10.
- ²²⁸ *Ibidem*.
- ²²⁹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 107, nr. 48.
- ²³⁰ *Ibidem*.
- ²³¹ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 200, nr. 12-13. Data de 20 ianuarie 1742 este greșită pentru că este puțin probabil ca fostul mitropolit Sava să fi fost în viață la acea dată (n.n. A.B.)
- ²³² T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 70, nr. 47.
- ²³³ *Ibidem*, vol. V, p. 167, nr. 1.
- ²³⁴ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 229, nr. 3.
- ²³⁵ *Ibidem*, p. 207, nr. 2.
- ²³⁶ *Ibidem*, p. 207, nr. 3.
- ²³⁷ T. Balan, *Doc. M-rilor.*, vol. VII, p. 166, nr. 79.
- ²³⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 212, nr. 1.
- ²³⁹ *Ibidem*, p. 186, nr. 5.

- ²⁴⁰ La 10 mai 1704, Mihai Racoviță scutea crășmele mănăstirii din Vicove de camână și bezmân (V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 169, nr. 11 și p. 203, nr. 3) și hotăra ca, pentru stupii care sunt osăbi de mănăstire, călugării să plătească desetina boierește (Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 14), iar la 11 decembrie 1707 (T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 135-136, nr. 109; Idem, *Doc. M-rilor*, vol. V, p. 42-43, nr. 14) și la 5 martie 1726 (V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 192, nr. 13) scutea satul Cuciur de toate dările și angăriile. După ce, la 11 mai 1708, a scutit Mănăstirea Putna, păstorii și poslușnicii ei de folărit (T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 143, nr. 114), la 17 martie 1723 domnul scutea un poslușnic al bisericii din Putna de toate dările și angăriile (Idem, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 113-114, nr. 51).
- ²⁴¹ *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754*, ediție îngrijită de Nistor Camariano și Adriana Camariano-Cioran, București, Editura Academiei, 1965.
- ²⁴² T. Balan, *Doc. buc.*, vol. III, p. 113, nr. 2.
- ²⁴³ T. Codrescu, *op. cit.*, vol. I, p. 42-44.
- ²⁴⁴ *Cronica Ghiculeștilor...*, p. 23-25.
- ²⁴⁵ CDM, vol. V, nr. 974, p. 261.
- ²⁴⁶ *Ibidem*.
- ²⁴⁷ La 25 iulie 1728, episcopul Antonie de Rădăuți lua ȧiganii mănăstirii, anume Petre faur, Ion faur și Ion chimințier, dintre ȧiganii domnești (V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 236, nr. 1). Ca mitropolit, el împuțemicea, la 12 mai 1731, Putna să-și caute ȧiganii prin țară (*Ibidem*, p. 221, nr. 3). Tot acum i-a donat un ȧigan, pe care l-a cumpărat de la Ilie Zmucilă la 12 septembrie 1736, "care ȧigan i-a fost <lui Ilie Zmucilă, n.n. A.B.> din împărțeala ce au avut cu Mănăstirea Putna" (*Ibidem*, p. 236, nr. 1). Numai așa se explică de ce actul de cumpărare s-a păstrat în arhiva mănăstirii. Sub îngrijirea sa, la 13 august 1736, popa Dimitrie, "pisarul Mitropoliei" întocmea o condică a ȧiganilor Sfintei Mănăstiri Putna (Idem, *Condica ȧiganilor*, p. 84, nr. 6) iar, la 3 iulie 1737, Mitropolitul Antonie a făcut împărțeala ȧiganilor dintre Putna și Ilie Zmucilă (Idem, *Catastih PT.*, p. 236, nr. 2).
- ²⁴⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 235; N. Grigoraș, *Dările în Moldova de la întemeierea statului și până la 1741 (III)*, în "Cercetări istorice", serie nouă, XIV-XV, Iași, 1983-1984, p. 170-171.
- ²⁴⁹ N. Grigoraș, *Robia în Moldova. De la întemeierea statului până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în "AIIAI", 4, 1967, p. 44.
- ²⁵⁰ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 215.
- ²⁵¹ *Ibidem*, p. 225.
- ²⁵² V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 231, nr. 2.
- ²⁵³ *Ibidem*, p. 231, nr. 3.
- ²⁵⁴ *Ibidem*, p. 231, nr. 4.
- ²⁵⁵ *Ibidem*, p. 231, nr. 5.
- ²⁵⁶ Idem, *Condica ȧiganilor*, p. 84, nr. 6.
- ²⁵⁷ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 107, nr. 48.
- ²⁵⁸ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 24.
- ²⁵⁹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 188-189, nr. 90.
- ²⁶⁰ V. Mihordea, *Relații agrare din sec. al XVIII-lea în Moldova*, București, Editura Academiei, 1968, p. 65-66.
- ²⁶¹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 192-193, nr. 92.
- ²⁶² *Ibidem*.
- ²⁶³ T. Codrescu, *op. cit.*, vol. VII, p. 23.
- ²⁶⁴ *Ibidem*.
- ²⁶⁵ *Condica Mavrocordat*, vol. III, p. 229-230, nr. 1448.
- ²⁶⁶ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 204.
- ²⁶⁷ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 133-134, nr. 51.
- ²⁶⁸ *Ibidem*, p. 232-233, nr. 113.
- ²⁶⁹ *Ibidem*.
- ²⁷⁰ *Condica Mavrocordat*, vol. III, p. 230, nr. 1149.
- ²⁷¹ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 226-227, nr. 110.
- ²⁷² *Condica Mavrocordat*, vol. III, p. 230-231, nr. 149.
- ²⁷³ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 216-217, nr. 103.
- ²⁷⁴ *Ibidem*, p. 137, nr. 63.
- ²⁷⁵ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 170, nr. 14.
- ²⁷⁶ *Ibidem*, p. 170, nr. 15 (Documentul este datat greșit 18 mai 1741, căci la acea dată, în Moldova, nu domnea Constantin Mavrocordat, n.n. A.B.).
- ²⁷⁷ *Ibidem*, p. 198, nr. 6.
- ²⁷⁸ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 190-191, nr. 91.
- ²⁷⁹ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 170, nr. 1.
- ²⁸⁰ C. Paradais, *op. cit.*, p. 138.
- ²⁸¹ V. Măzăreanu, *Istoria Mănăstirii Putna*, p. 60.
- ²⁸² T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 230, nr. 112.

- ²⁸³ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 181, nr. 10.
²⁸⁴ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 253-256, nr. 123.
²⁸⁵ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 192, nr. 20.
²⁸⁶ *Ibidem*, p. 192, nr. 19.
²⁸⁷ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VII, p. 265, nr. 129.
²⁸⁸ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 192, nr. 21.
²⁸⁹ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 30.
²⁹⁰ T. Balan, *Doc. M-rilor*, vol. VIII, p. 27-28, nr. 5.
²⁹¹ *Ibidem*.
²⁹² V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 196, nr. 4.
²⁹³ *Ibidem*, p. 231, nr. 8.
²⁹⁴ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 293.
²⁹⁵ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 209, nr. 4.
²⁹⁶ Arh. M-rii PT., doc. inv. nr. 179.
²⁹⁷ Episcopul Calistru a cumpărat trei părți din Babin, de la Ursăchioaia (T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 191-192, nr. 124). Aceste părți au intrat în proprietatea Mănăstirii Putna, conform dorinței episcopului amintit.
²⁹⁸ T. Balan, *Doc. buc.*, vol. IV, p. 191, nr. 124.
²⁹⁹ *Ibidem*.
³⁰⁰ V. Măzăreanu, *Catastih PT.*, p. 219, nr. 7.
³⁰¹ *Ibidem*, p. 220, nr. 9.

Résumé

L'étude se rapporte à l'évolution du domaine de la Monastère Putna jusqu'à Constantin Mavrocordat, suivant les voies de constitution et développement de celui-ci et le caractère des donations foncières et financières entre 1466-1742.

Fig. 1. ÎNTINDEREA DOMENIULUI MĂNĂSTRII PUTNA ÎNTRE 1466-1742

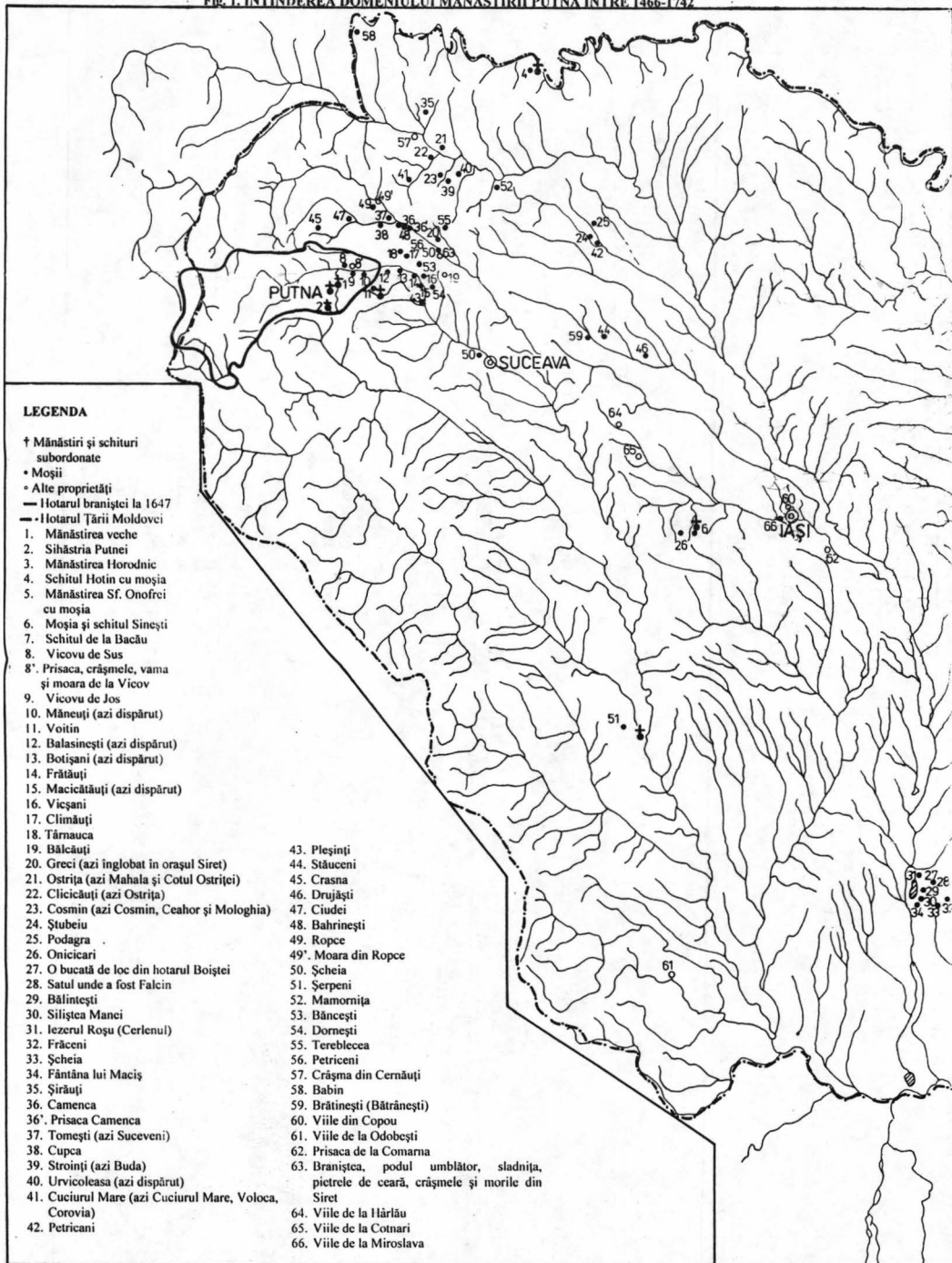

Fig. 2. BRANIȘTEA MĂNĂSTIRII PUTNA

